Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 152 (10749) | 1978 чылдың июнь 30, пятница | 1925 чылдан үнүп эгелээн | Өртээ 2 кап.

СОВЕТТЕРНИҢ ЧАРЫЖЫ

Улус депутаттарының көдээ, суур болгаш хоорай Советтериниң боттарының девискээрлеринге боттандырып чорудар ажыл-херектери аажок хөй. Оларны чедиишкиннинг шиитпирлээринге Советтерниң социалистиг чарыжы улуг рольду ойнап турар. Харын моон ужурунда Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели көдээ, суур болгаш хоорай (районга чагырткан) Советтериниң социалистиг чарыжының негелделерин бадылаан. Ук доктаалда Совет бүрүзүнге социалистиг чарыштың негелделерин ажылдап кылгаш бадылаарын, оларның күүселдезин доктаамал хынаарын, чарыштың түңнелин чылда ийи удаа үндүрерин район Советтериниң күүскомнарынга дааскан.

Советтерниң социалистиг чарыжынга мурнуку чылдарда идепкейлиг киришкеш, Ильинка, Шекпээр, Эрзин, Нарын, Чадаана, Шуй, Хандагайты, Эрги-Барлык, Чыргаланды, Сукпак көдээ Советтер, Хову-Аксы суур, Ак-Довурак хоорай Советтери ажыл-агый болгаш социал-культура хөгжүлдезинге, чоннуң хандырылгазынга, чаагайжыдылгага болгаш ниитиниң корум-чурумун быжыглаарынга эки түңнелдерни чедип ап келген. Советтерниң бо чылгы социалистиг чарыжының эгелекчилери Шекпээр болгаш Ильинка көдээ Советтер болуп, делгеренгей болгаш бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган.

Эгелекчилерниң үлегерин эдербишаан, республиканың бүгү-ле көдээ, суур болгаш хоорай Советтери социалистиг чарышка киржип, тодаргай хүлээлгелерни алган болгаш оларның күүселдезин чедип алыр дээш арга-курлавырларны ажыглап, ажылчы чоннарның күжүн мобилизастап турар. Алдынган хүлээлгелерни күүседир талазы-биле Шекпээр, Ильинка, Чыраа-Бажы, Дүрген, Чыргаланды, Мөрен, Аржаан көдээ, Хову-Аксы суур, Туран хоорай Советтери болгаш оларның күүскомнары чогуур ажылдарны чорудуп турарындан эки түңнелдерни чедип ап турар. Бо Советтерниң девискээринде бүдүрүлгелерниң планныг даалгалары эки күүсеттинип турары-биле чергелештир, чаагайжыдылга, корум-чурум сагылгазы, чоннуң хандырылгазы чергелиг айтырыглар база чедиишкинниг шиитпирлеттинип турар.

Моон-биле чергелештир Советтерниң чарыжын организастап турарында болгаш хүлээлгелерниң күүселдезин чедип ап база контрольдап турарында улуг четпестер ам-даа бар. Чамдык райкүүскомнарның, күрүне албан черлериниң ажылдакчыларының профэвилел райкомнарының талазындан чарышче бүгү Советтер чайгаар хаара туттуна бээр дээр хөөнге алыскаш, Совет бүрүзүнүң алган хүлээлгелериниң боттуун, мобилизакчы шынарлыын чедир хынап көрбээн, ол хүлээлгелерни ажылчы чоннуң чугаалажып көөрүн организаставаан. Ильинкажыларның болгаш шекпээржилерниң эгелекчи саналдарын чамдык Советтерниң, оон иштинде Барыын-Хемчик, Каа-Хем районнарның чамдык Советтериниң күүскомнарынга безин болур-чогууру-биле чугаалажып көрбээн болуп турар.

Социалистиг хүлээлгелерниң күүселдезин доктаамал контрольдавайн, бар арга-курлавырларны чедир ажыглавайн турарындан Бай-Даг, Тере-Хөл, Торгалыг (Өвүрнүң), Хайыракан (Чөөн-Хемчиктиң), Ак-Туруг, Ак болгаш өске-даа чамдык көдээ Советтериниң девискээринде ажыл-агыйлар, албан организациялар чүгле социалистиг хүлээлгелерин чедир күүсетпейн турар эвес, харын план күүселдезинде хожудаашкыннарны болдуруп турар. Байдал мындыг турда, чамдык Советтерниң күүскомнары күштерни мобилизастаарының орнунга, ону агартыр чылдагааннар тывары оралдажып турары шын эвес.

Көдээ, суур болгаш хоорай Советтериниң социалистиг чарыжының районнарга бирги түңнелин үндүрер үе келген. Манаа эң чугула чүүл болза, бирги чартык чылда Советтерниң организас-массалыг ажылын, ажыл-херекти удуртуп башкарарынга оларның күүскомнарының, доктаамал комиссияларының, депутаттарының болгаш хамаатыларының киржилгезин, бот-башкарылгалыг организацияларның идепкейин ханы анализтеп көргеш, ону түңнеп байыдары болур. Чарышка тиилээннерниң болгаш хожудап турарларның ажыл-чорудулгазын кичээнгейге ап, мурнакчыларның дуржулгазын нептередири, хожудап турарларның чылдагаанын тодараткаш, дараазында ону чайладырының оруктарын айтыры чугула.

Советтерниң чарыжының түңнелин райкүүскомнар, профэвилел райкомнары СЭКП райкомнарының киржилгези-биле үндүрер. Чарыштың Совет бүрүзүнге база ниити районга кандыг түңнелдиг болганын четче үндүрер, чүгле тиилекчилер тодарадыры-биле кызыгаарланмас херек. Ниити районнуң болгаш Совет бүрүзүнүң чарыжын түңнээш, оларны бүгү тала-биле анализтеп, тус-тус черлерге чугаалажып көргеш, оон кылган түңнелдерни чылдың планныг сорулгаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерни долдур болгаш ажыр, шынарлыг күүседиринге моон соңгаар идиг бээр кылдыр ажыглаар ужурлуг бис. Чарыштың түңнелиниң ужур-дузазы-даа мындыг.

Наадымга уткуштур

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Малчыннарның республика Наадымынга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыры-биле Чөөн-Хемчик районнуң Карл Маркс аттыг, «Октябрь 30 чылы» совхозтарының ажыл-ишчилери шудургу ажылдап, боттарының мурнунда салдынган сорулгаларны күүседир дээш кызымак ажылдап турар.

Эът, дүк, сүт бүдүрерин көвүдетпишаан, чартык чылда күрүнеге мал продуктуларын садар онаалдаларын долдур болгаш ажыр күүседириниң болдунар хемчеглерин ап турар. Оон түңнелинде күрүнеге эът садар чартык чыл планнарын бо ажыл-агыйлар июнь 21-де ажыр күүсеткен. Тодаргайлаарга, Карл Маркс аттыг совхоз (директору К. Монгуш, партком секретары С. Монгуш) 114 хуу, «Октябрь 30 чылы» совхоз (директору А. Ховалыг, партком секретары Ч. Монгуш) 112 хуу күүсеткен. Ол ажыл-агыйларның күрүнеге саткан шээр малының (хөөнүн) ортумак дириг деңзизи 38—39 кг болган, 75—85 хуузу ортумактан өрү күштүг болган.

Сүт болгаш дүк талазы-биле онаалдаларны күүседир дээш организастыг хемчеглер ол совхозтарда чоруп турар.

М. СЕВЕН.

ДАРЫЙ ХЕМЧЕГ АЛЫР

Кызыл районнуң «Тиилелге» совхозунуң кыргылда пунктузунда бо хүннерде ажыл хайныышкынныг. Республиканың малчыннар Наадымынга телептиг белектиг ужуражыр дээш, хойжулар кыргылданы шалыпкын болгаш бедик шынарлыг кылдыр чорудуп турар.

Хой ажылында бо чугула кампанияга совхоз баш удур белеткенген. Кыргылда пунктузунда электрилиг 25 хачыны тургускан. Дүк сорттап, савалаар черни, чемненир столоваяны белеткээн. Пунктунуң иштин, даштын лозуң, плакат-биле шимээн.

Анаа кыргылда эгелээнден бээр неделя ажып турар. Бо аразында кыргыза чогуур 27 муң хойдан 6 муң ажыгны кыргааш, 17 тонна дүктү дужааган. Баштай кыргаан коданнардан Монгуш Малдын-оол бир башка онааштыр 3 кг дүктү ап, бодунуң социалистиг хүлээлгезин күүсеткен. Ол ышкаш Монгуш Бичии-Уруг, Күжүгет Дойнур олар база-ла боттарының коданнарындан хой бүрүзүнге онааштыр эрбын дүктү ап, хүлээлгелерин күүсеткилээн.

Электрилиг хачы-биле дүрген кыргыырының мастерлери Ондар Эрес-оол, Монгуш Нөрбу олар хойну эки шынарлыг кыргып, хүн нормазын 125—150 хуу күүседип турар. Ол ышкаш хол хачызы-биле кыргып турарлардан Зоя Ооржак хойну шынарлыг кылдыр кыргып, нормазын дыка ажырып турар.

Совхоз 48 тонна дүк дужаар планын ажыр күүседип болурунуң аргазы бар дээрзин баштайгы кыргылданың түңнелдери көргүзүп турар. Кыргылданы бедик шынарлыг дүрген чорудар, дүктүң чизириин болдурбас болгаш күрүнеге дүк садарының планын ажыр күүседир дээш демиселге чүгле хойжулар эвес, харын совхозтуң хөй-нииити организацияларының, тудуг бригадазының, топ шаанның, делиниң ажылдакчылары база-ла идепкейлиг киржип турар.

Кыргыттынган дүктү пунктуга класстап, савалап, тырып боодалдааш, саадаашкын чогу-биле белеткел конторазының складынче чорудуп турар.

Ынчалзажок кыргылда ажылында бар четпестер баштайгы хүннерде база-ла илереп келген. Бо чугула ажылды совхозтуң специалистериниң талазындан удуртуп баштап, контрольдап турары четпес. Ылангыя совхозтуң кол зоотехниги Владимир Күжүгет кыргылда пунктузунга көзүлбестээн. Кыргылданы дорт харылаарын даандырган зоотехник-селекционер Монгуш Оюн-оол болгаш хойжу бригаданың зоотехниги Юрий Монгуш олар ажылынга ээ-харысалга чок болуп турар. Оон уржуу-биле дүктү сорттап турар Анна Ондар ону шын эвес кылып турар. Шын эвес класстаан дүктү белеткел чери хүлээп албайн, дедир чорудуп турар таварылгалар бар.

Электрилиг кыргылда хачыларын аайлап таарыштырарынга мергежилдиг кижини тургуспаан, ынчангаш элээн хөй хачылар орта ажылдавас, анаа тургулаар.

Бо четпестерни чайладырының хемчеглерин совхозтуң дирекциязы, ажылчын комитеди, партком дарый алыры негеттинип турар.

С. КОМБУ.

Кызыл район.

Июнь 28-те Москвага Кремльдиң Съездилер ордузунга башкыларның Бүгү-эвилел съездизи бодунуң ажылын эгелээн.

ЧУРУКТА: съездини ажыдып турда. (СЭТА). (Чурукту фототелеграф дамчыштыр алган).

«САЛЮТ-6» — «СОЮ
СОВЕТ ОРБИТА
КАТТЫШК
СЭТА-НЫ

1978 чылдың июнь 28-те Москваны-биле 20 шак 08 минутада корабльдиң командири, Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу космонавтызы Петр Климук болгаш космонавт-шинчилекчи, Польша Улус Республиканың хамаатызы Мирослав Гермашевский составтыг каттышкан экипажка башкарткан «Союз-30» космос кораблиниң «Салют-6» —«Союз-29» орбита комплекизи-биле тудуштурулгазын чоруткан.

«Салют-6» орбита станциязы болгаш «Союз» деп ийи космос корабльдери составтыг башкартынар эртем-шинчилел комплекизи база катап Чер чоогунуң орбитазында тургускан. Комплексте каттышкан экипаж — эштер Коваленок, Иванченков, Климук болгаш Гермашевский ажылдап турар.

«Союз-30» корабльдиң тудуштурулгазын станцияның агрегат кезээнде тудуштурулга белдиринге боттандырып чоруткан. Тудуштурулга белдириниң хаалгызын хынап көргениниң соонда космонавтылар Климук болгаш Гермашевский олар «Салют-6» станцияның иштинче кире бергеннер.

Чоокшулаажыышкын, тудуштурулга болгаш шилчип кирериниң үезинде космос кораблиниң болгаш орбита станциязының экипажы тодаргай болгаш демниг ажылдааннар.

Совет Эвилелиниң Коммунисти
Комитединиң Чиңгине секретары, СС
Президиумунуң Даргазы эш Леони,
Польшаның Каттышкан Ажылчы
Комитединиң бирги секретары эш

Орбитада «Салют-6»—«Союз-29»— «Союз-30» эртем-шинчилел комплекизиниң бортундан Силерге илеткээривис болза, каттышкан экипаж эртем-техниктиг болгаш медицина-биологтуг шинчилелдерниң болгаш шенелделерниң программазында кирген чүүлдерни күүседип эгелей берди.

Экипажтың бүгү ке
перниң кадыкшылы эки
Орбитада комплекстиң
системалары чогум
ажылдап турар.
Ужудуушкун програм
чедиишкинниг күүседир
бүгү күжүвүстү болгаш
лиглеривисти бээр бис.
Акы-дунма социали

Орбитада «Салют-6» — «Союз-2
эртем-шинчилел комплекизиниң ка
космонавтылар КОВАЛЕНОК, И
КЛИМУК, ГЕРМАШЕВСК

Эргим эштер!

Орбитада эртем-шинчилел комплекизинге ужудуушкунну чедиишкинниг эгелээни-биле холбаштыр Силерге, совет-польша экипажтың кежигүннеринге чүректиң ханызындан байыр чедирип тур бис.

Силерниң кады кылып турар ужудуушкунуңар болза, совет-польша бузулбас найыралдың болгаш үре-түңнелдиг кады ажылдажылганың чаа символу, бистиң улустарывыстың акы-дунмалышкы чоруунуң, социалистиг бүгү кады ажылдажылганың чаңгыс эвиниң илергейлээшкини болур.

Социалистиг чурттар космоска кады кылыр шинчилел-
дерниң программазын би
улустарывыстың, бүгү к
төрелгетенниң чаагай чор
га бараан болдуруп, план
гаар чайгылыш чок боттан
рып турар. Бо чүүлдү
накчы социалистиг эрте
болгаш техниканы хөгжү
вииниң, эртемденнериниң, к
трукторларының, инженер
ниң, техниктерниң бол
ажылчыннарының маадыр
күш-ажылының ачызында
дип алган.

Совет болгаш польша
монавтыларның кады у
дуушкуну—социалистиг ч
тарның—«Интеркосмос»
граммазының киржикчил
ниң боттандырып турары
мос делгемин тайбың сору
ларга ажыглаарынга ээл

Совет Эвилелиниң Коммунистиг п
Комитединиң Чиңгине секретары,
Совединиң Президиумунуң
эш Леонид Ильич БРЕЖ
Польшаның Каттышкан Ажылчы
Төп Комитединиң бирги секретары эш

Эргим Леонид Ильич Брежнев болгаш Эдвард Герек!

Чылыг байыр чедиришкиниң болгаш чаагай күзээшкиннерни чедиргени дээш Силерге чүректиң ханызындан өөрүп четтирдивис.

Бистер, эртем-шинчилел комплекизинде каттышкан экипажтың кежигүннери, космос делгемин тайбың сорулга-
ларга шинчилээр бол
ажыглаар талазы-биле со
листиг чурттарның ча
гай кады программазы
өөлчеглиг үе-чадазын чеди
кинниг күүседиринге бүгү
чүүлдерни кылырывысты б
биске көргүскен бедик ал
ны болгаш идегелди күүсе
ривисте Силерниң бодунар
бистиң акы-дунма чуртта

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары,
Совединиң Президиумунуң
эш Леонид БРЕЖНЕВ
ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлел
эш Алексей КОСЫГИ

Хүндүлүг болгаш эргим эштер!

«Союз-30» космос кораблиниң болгаш «Салют-6»—«Союз-29» орбиталдыг комплекстиң алдарлыг ужудуушкуну-биле чергелештир Польшаның Каттышкан Ажылчын партиязының Төп Комитединиң, Польша Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң, польша улустуң өмүнээзинден бистер эргим эштер, Силерге, СЭКП ТК-га, ССРЭ-ниң Дээди Совединге болгаш Министрлер Чөвүлелинге база акы-дуңма бүгү совет улуска изиг байырны чедирип, чаагай күзээшкиннерни илергейлеп тур бис.

Бистиң партия болгаш бүгү улус космоска бо каттышкан
ужудуушкуннуң дуга
медээни онза, эң-не хайы
рушку-биле дыңнап, утку
хүлээп алганнар. Бо у
дуушкун — кижи төрелгете
ниң чаагай чоруунуң эр
ажыы дээш космос делгем
мурнакчы совет эртемн
шиңгээдип алырынга
гаар херия базым болган «И
теркосмос» программаны кү
седиринге чаа үе-чада бо
турар. Бо ужудуушкун—би
тиң улуска, социалистиг Пол
шага эң улуг болуушкун-ду
Аңаа баштайгы польша косм
навт — ужудукчу майор М
рослав Гермашевский кирж
турар. Бистиң чурттуң акы
чы чоннары аңаа сеткил х
ныш, ол бүгү-ле полякт
чоргаарландырып турар.

Ростов областың Сальск районнуң тараалаң
совхозунуң коллективинге

Эргим эштер!

«Гигант» совхозка Күш-ажылдың Кызыл Тук орденин тывсырынга тураскааткан байырлыг хуралга хүлээп алган силерниң чагааңарны улуг сонуургал-биле номчуп көрдүм.

Чурттуң көдээ ажыл-агыйының социалистиг чаартылгазының бүгү алдарлыг оруу ышкаш, силерниң совхозуңарның чартык чүс чыл төөгүзү— дениипчи кооператив планының тиилелгезиниң чайынналчак херечизи. Коммунистиг партияның аграр политиказын амыдыралга хаҗык чок боттандырганының түңнели-дир.

Социалистиг тургузуушкуннуң бүгү-ле үе-чадаларында «Гигант» совхоз улуг көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин чорударының үлегер-чижээ болуп келген. Бодуңарның алдарлыг юбилейиңерни магалыг чедиишкиннер-биле демдеглеп турар-дыр силер. Тараажыларның, малчыннарның, совхозтуң бүгү-ле ажылдакчыларының эрес-шудургу, шылгараңгай күш-ажылының ачызында шөлдерде чаагай дүжүт быжып, фермаларның продуктулуу өзүп, ажыл-агыйның экономиказы быжыгып турар.

Бо чылын тараа культураларының гектар бүрүзүнден 35 центнерни алыр болгаш күрүнеге 60 муң тонна бедик шынарлыг тарааны садар, пландан 21 муң тоннаны хөйнү бээр, тараа, эът, сүт, тарымал тооруук, погаалар садар талазы-биле беш чылдың үш чылының онаалдаларын ажыр күүседир деп чаа, бедиткен социалистиг хүлээлгелерни коллективтиң хүлээп алганының дугайында дыңнадыгга сеткилдиң ханызындан өөрдүм. Ниитизи-биле оңгу беш чылдың онаалдаларын чедиишкинниг күүседиринге быжыг үндезинни ооң-биле хандырып турарыңар онза үнелиг-дир.

Силерниң бедик хүлээлгелериңер — ол дээрге, бодуунуң төрээн күрүнезиниң эрге-ажыктарының дугайында совет кижилерниң сагыш салыышкынының көскү чижээдир. Силерниң дуржулгаңар калбаа-биле нептерээр, силерниң чаагай эгелээшкиниңерни бүгү-ле колхозтар болгаш совхозтар, район, область, край, республика бүрүзү деткиир деп бодап тур мен.

Партия, профэвилел, комсомол организациялары, совет болгаш ажыл-агый органнары «Гигант» совхозтуң коллективиниң эгелекчи чоруун онза кичээнгейлиг-биле көөр, чүгле үш чылдың онаалдаларының демгелинге чедер эвес, харын бүгү-ле көргүзүглер талазы-
биле беш чыл планын чуга
чокка күүседири-биле кеди
үеге ынанныштыг курлавырлы
болур дээш, бо чылын ажаа
алыышкынны болгаш белет
келдерни организастыг чор
дар, чер база мал ажылыны
продуктуларын бүдүрери
болгаш садып алырын ула
мчай көвүдедир дээш, көд
ажыл-ишчилерниң шимчээш
кинин баштаар дээрзинге бү
зүрен тур мен.

Дүжүт дээш демиселдиң
түңнел үе-чадазында шөлде
белеткелчиге чедир ажаа
алыышкын конвейериниң бүг
звеноларының ылаңгыг, би
демниг херелерин хандыра

ртийжи амыдырал

УНИСТ
ЛЕ АЖЫЛ

ленуму пар-
ышкынны ор-
коммунистер-
телдирериниң
. Пленумнуң
лда канчаар
урал» совхоз-
чылак бо чүү-

иг кижилерни
дээш оларның-
а ажылды иде-
ртия эге органи-
контора да бол-
(секретарьлары
. П. Биче-кыс)
ияларны хама-
тур. Бо эге орга-
партия кежигү-
ттарны шилир-
ити билииниң
ыл-херээнге бер-
тала-биле өөре-
рекомендация
харысалгазын
. Бо эге органи-
0 болгаш 40
очун коммунис-
уваа, А. Хөпээн-
жик, А. Төмүр-
ш өскелер-даа
оммунистер-биле
я организация-
дузаны чедирип

андидаттар биле
даларны эртти-
СЭКП кежигү-
ге канчаар бе-
рын үргүлчү
ап, оларга пар-
ларны бергеш,
ин дыңнап ту-
оммунистер-биле
к шуптузу-би-
тиргилээн бис.
ларның, ижин-
гаалажыышкын-
елинде кандыг-
жиниң ажыл-
а үүрмек чет-
адырынга, ону
а улуг идеглиг
Партия кежигү-
аттарның өөре-
И Кызыл райко-
ын ийи удаа эрт-
өөредилге аныяк
М. Серенги, Б.
Байкара болгаш
өөредиглиг бол-

сен коммунист
ң хүлээлгеи бер-
бас, хожудангай
ге аңыспас, нар-
ерелдиг болгаш
айынчызы болур
н. Ажылга-даа,
мыдыралынга-даа
урал-чурттал гаа-
ст кижи кажан
-даа коммунист
бистиң ленинчи
ң кежигүнүнүң
толептиг-биле
лут» деп СЭКП-
съездизинге эп
ев оңзалап дем-
ш-ажылчы кол-
чаа эгелээшкин-
ынга алган со-
лээлгелерин бот-
а хамыктың мур-
унистер үлегер-
гүзүп, массаның
ары болуп ту-
үлегерлиг комму-
зта эвээш эвес.
ң аразында «Күш-
гарал дээш» ме-
лекчизи Х. Хова-
кчы чолаачы Ш.
комсомолчу-аны-
азының удуртук-
уй-оол олар бол-
-даа бар.

хүрээлекинге
чүгле комсомол-
тыр киирип алы-
алап турар бис.
индеп бээр сов-
мол организация-
ыштыр 12 аныяк
тия кежигүнүнге
лдыр хүлээп ал-
ынуту саанчылар,
хойжулар болгаш
лар. Оларның-би-
уста ажылды
болгаш профэви-
а хөй-ниити орга-
ын дамчыштыр чо-
бис. Инитвэ-биле
ия организацияла-

рывыста коммунистерниң 63 ажыг хуузу материалдыг чаагай кежикти бүдүрүкчүп ажылдап турар. Совхоз бүдүрүлгезинде коммунистерниң авангардчы ролюзуң бедип турары ында.

Коммунистерниң түс бүрүзү-биле ажылга кол черни партийжи даалгалар ээлеп турар. Ажылдың аайы-биле коммунист бүрүзү партийжи даалгалыг турарын чедип алыр сорулганы салып турар бис. Партийжи даалгаларның күүседдезиниң дугайында болгаш партия кежигүнүнге кандидаттарга рекомендация берген коммунистерниң дагдынып алганы кандидаттың партияга кирериниге белеткелиниң талазы-биле отчёттарны эге организацияларның хуралдарынга бо-ла сайгара бээр. Оон илерээн четпестерни эдип, чедир кылыр талазы-биле арга-сүмелерни коммунистер кадып турар.

Бо чылын совхозтуң хову ажылдакчылары часкы тарылгага багай эвес белеткелдиг ужурашкан. Амгы үеде тараа культураларының тарылгазы бүрүн доозулган, ногаа олуртулгазын чоруткан. Орта партия эге организациялары, коммунистер идепкейлиг киржип, авангардчы чоруун көргүскен. Чижээ, коммунист В. Допуй-оол болунуң инициативазы-биле совхозтуң Булуң-Бажында тарылга шөлдеринге комсомолчу-аныяктарның доктаамал ажылдаар механизастаттынган бригадазын органзастаан. Бригада кежигүннери часкы тарылганы совхозта хамыкты мурнай эки шынарлыг доскан. Партком, ажылчын комитеди болгаш дирекция аныяктарның ол эгелээшкинин бедип-биле үнелеп, бүгү тала-биле деткип турар. Часкы суггарылгага, чер аңдарылгазынга, бута аштаалгазынга дыка хөй коммунистер үлегер-чижээн көргүскен.

Бо хүннерде бир чугула кампания—хой кыргылдазы эгелээн. Орта коммунистерден өзекти тургузуп турар бис. Эки шынарлыг дүктүг хойну, өй-шаанда кыргааш, күрүнеге дужаар дээш демисел совхозтуң коммунистериниң, ажыл-ишчилериниң чугула сорулгазы болур. Ам бистиң малчыннарывыс болгаш кыргыкчыларывыс республика Наадымынга киржир эрге дээш демисежип турар.

Бисте четпестер чок деп болбас. Ылангыя партияның болгаш хөй-ниитиниң сагылга-чурумун үрээр, ажыл-херээнге харысалгазын кошкадыптар коммунистер база таваржып турар. Арага-дары ижип, корум-чурум үреп турган дээш коммунист хойжу А. Кара-оол, эш-өөрүнүң чагыг-сүмезин херекке албайн келгенинден чолаачы аныяк коммунист В. Байкара, ажылынга ээ-харысалгазын кошкаткан хойжу Б. Молдурушку олар административтиг болгаш партийжи харысалгага онаашканнар. Ындыг таварылгаларны партия эге организациялары, партком изиг дээрези биле хемчээн ап, оларны эде кижизидип алыр дээш коммунистерниң түс бүрүзү-биле беседаларны кылган. Оон түңнелинде олар боттарының частырыгларын эдип, эки ажылдап турар.

Совхозтуң экономиказының кол адыры мал ажылы. Ниитиниң малының баш санын өстүрер, оон продуктулуун бедидер, мал чеминиң бедик дүжүткүр болурун чедип алыр дээш демиселге хоочун болгаш аныяк коммунистерниң үлүг-хуузу улам өзер дээрзинге бүзүрел улуг.

Т. НАМЧЫЛАК,
«Х Улуг хурал» совхозта партком секретары.

УКРАИН ССР. «Союз» деп газ дамчыдыкчызының тудуу доостур четкен. Ону ЭДЧ чурттарының специалистери-биле кады тудуп турар. Сөөлгү километрлерге газ дамчыдыкчызын тудуштурары, энтээри болгаш ажыглалга кирер объектилерни доозары арткан. Бо чылдың дөрткү кварталында Оренбург газының чалбыыжы ССРЭ-ниң барыын кызыгаарынга кыва бээр, а оон ол газ Болгарияга, Венгрияга, ГДР-ге, Польшага, Румынияга, Чехословакияга баар.

Бо чуруктарны ГДР-ден келген специалистерниң ажылдап турар черлеринге тырттырган.

ГДР-ден келген тудугжулар Черкассыда «Союз» газ дамчыдыкчызының ажыглакчыларынга херек 16 каът чуртталга бажыңын туткан.

ЧУРУКТА: бо бажыңны тударынга киришкен мурнакчы тудугжулар (солагай талазындан оң талазынче) электрик Фриц Зоненберг, машинист Вальдемар Кельпер, чазавыкчы Герхард Хамм, электрик Роберт Тодтенфек, маляр Руге Вернер олар.

И. ВОЛКОВТУҢ фотозу,
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Кыргылда чоруп тур

ШЫНАРЫН БЕДИДЕР

«Саян» совхозтуң Сесерлиг салбырының тевүнүң адаа талазында кодан-кодан ак хойлар, чаткан ааржы дег, чаптыла бергилээн чоргулаар. Оларның чанында аъттыг, чадаг кадарчылар маажым апаргаазыг чоргулаар. А суурнуң адаа ужунда кыргылда пунктузунга, хой чуур черге кедирге, кажааларда, клеткаларда хой-ла, хой.

Төлевилел ёзугаар туттунган кыргылда пунктузу ажылдаарынга-даа, мал тургузарынга-даа дыка таарымчалыг кылдыр кылдынган. Ында кыргылдага киирер коданнарны киирер делгем кажаалар, кыргыыры-биле шилип алган хойларны киирип алыр, кыргаан хойну киирер бичии кажаалар шевергин кылдынган. Пункт бедик крышалыг, ыяш шалалыг, дүктү сорт аайы-биле салыр үзүктээн камералыг, ийи талада дүк деңзилээр черлиг. Артыы талазында дүктү класстап сорттаар, пресстеп тырыыр база машинага чүдүрүп үндүрер черлерлиг. Ында ийи дүк пресстекчизин тургускан, оларны кадагалап чыыр черлиг.

Пунктунуң мурнуу талазында кыргылданың ийи секциязы бар. Оларда 32-32 хачылыг ийи кыргылда агрегадын тургускан. Дөрүнде хачы бистери чидидер, 4 дочуула ажылдап турар. Эң хөй «чымчак алдын» дээш кызымак, шалыпчы ажыл-иш моон эгелеп турар. Кажааларда, клеткаларда эткен хойларның үнү, электриниг 64 хачының хылыраан даажы, дочуулаларның шылыраажы — кыргылда пунктузунда хайнышкынныг ажыл-ишти сорук киирип турар музыка ышкаш сагындырар.

Бии-Хем район Совединиң депутады А. Чамит-Доржу эргелекчилээн Сесерлигниң кыргылда пунктузу бо чугула кампанияже июнь 20-де шенелде кыргылдадан эгелеп кирген. Бо пунктуга «Саян» совхозтуң бүгү хоюн кыргыыр. Ол болза 40 кодан, 25 муң ажыг хой-дур. Ол совхозтуң күрүнеге садар план ёзугаар 79 тонна, а хүлээлге ёзугаар 81 тонна дүгүн кыргааш, сорттап класстааш, пресстеп тырааш, Тураннын белеткел конторазынга дужаар ужурлуг. Ол бүгүнү 22 ажыг хүнүнде эки шынарлыг күүседирип хүлээнген. Ынчангаш кыргыкчыларның болгаш хойжуларның мурнунда чугула болгаш харысалгалыг сорулга салдынган, олар ону утаап билбишаан, малчыннар Наадымынга төлептиг ужуражыр дээш аразында чарыштыг, органзастыг ажылдап турар.

Пунктуда 64 электри хачылыг кыргыкчы, 4 чаныкчы, 8 сорттакчы-пресстекчилер - биле кады 108 кижи ажылдап турар. Ажылдың темпизи бедик, кижилер-биле чугаалажыр чай тывары безин бергезимээр. Кыргыкчыларның кыргаан дүгүн дажыкчылар деңзиге эккээр, оон сорттакчылар-класстакчыларга баар, ону эрткен соонда ийи пресстээр машина тыраащ, шараан соонда, шоодайлар даараттынар, олар барык улаштыр-ла 2 машинага чүдүртүнер.

Хоюн кыргыдып турар болгаш хоюн чоокшуладып эккелген малчыннарның бо ажылда идепкейлиг, хей-аъттыг киржип турарын демдеглевейн барып болбас. Олар кыргыыр хойларны шилип үзүп алырынга, кыргыкчыга чоокшуладып бээринге, үзүп кажаалаарынга дузалажып, дүктү машинага чүдүрүп чорударынга — дузалажып турар. Оларның чамдыктары хойларын кыргыдып алган азы албаан-даа болза, кыргылдага мергежилдиг болганда, ында доктаамал ажылдап, харында Ч. Дендип, Ф. Бадарчы ышкаш хойжулар кыргыкчыларның социалистиг чарыжының мурнуку одуруунче үнгеннер. Мооң база бир бадыткалы болза, июнь 26-да пунктуга 8 алышкылар — Салчактарның чедизи ажылдаан турлар. Оларның чедизи хойжу, Улуу Адыяа Дылбаевич, оон аныяктары Коңза, Окчаа, Кара-оол дүк чүдүрген, Макары хой кыргаан, Күдүрек база дүк чүдүрген, хеймери Бады-Суур (база мал ажылынга чораан) чаныкчылаан турлар. Чүгле Боол хоюн кыргыдып алгаш, Бегереже чайлаглап көже берген, ынчалза-даа база-ла ажылдап турган. Хөй дүктү чүгле бодунуң кодан хоюндан алыр дээш эвес, харын совхозтуң бүгү хоюндан алыр дээш эрес-кежээ хойжуларның чүткүлдүг ол хиредир.

«Саян» совхоз, оон Сесерлигде кыргылда пунктузу кыргылдаже белеткелдиг, органзастыг кирген дээрзин херечилеп турар чүүлдер бо пунктуда хөй. Коданнарны чоокшуладырының, кыргыырының, дежурныйлаашкынның графигин тургускан. Социалистиг чарыштың негелделерин, шаңнал-макталын ажылдап кылган, чарыш мурнакчыларын самбырада аскан, «Молнияны» үндүрген. Бир чугула айтырыг — нииити чемненилгени эки органзастаан. Столовая делгем, ынчангаш ээлчег маңнавас, ажылдан хосталгаш-ла чемненип алыр. Чеминиң шынары база эки.

Кыргылда пунктузу алды хонук иштинде 8 муң ажыг хойну кыргаан, оон 25868,9 килограмм дүктү алган. Кыргыттынган хойлардан бир баш хойга онаалтыр ортумаа-биле 3 кг 200 ажыг грамм дүк алдынган. Июнь 26-га чедир 4 машина дүктү белеткел черинче чоруткан. Ында белеткеп каан дүк 25 тонна бар, олар машина саны немежирге, дужааттына бээр. Кыргылдада, сорттаашкын болгаш савалаар аразы үзүктел чок. Маңаа хүнде-ле 1300—1400 хой кыргыттынып, 4—4,2 тонна дүк алдынып турар.

Хой кыргыырынга бедик мергежилдиг мастерлер мында эвээш эвес. Оларның аразындан социалистиг чарыштың мурнуку одуруун Ч. Дендип (хойжу), Олег Маады, Алексей Айыы, Федор Бадарчы (хойжу), Валерий Шагдыр олар ээлеп, хүнде нормазын 1,5—2 катап күүседип турарлар. Оон аңгыда школачыларның бүдүрүлге бригадазының, сорттакчыларның, класстакчыларның, эдикчи-чаныкчыларның эки ажылын база демдеглээр херек.

Органзастыг болгаш шалыпкын чорук турар бо чугула ажылда бичии, үүрмек деп санап болбас четпестер хаая эвес боор турар. Оларга хамыктың мурнунда кыргылданың шынары хамааржыр. Хойларның тейиниң кырында, эзэнде, даманнарында тооргуущ дүктерни, саңзарларны арттырып кааптар кыргыкчылар хаая эвес. Чамдык кыргыкчылар дуржулга чогундан база далашкаш, дүктү кыска алыш-биле кыргааш, ону ийи катап кезер чоруктар бар. Оон аңгыда кыргылда үезинде хойларны балыглаары черле дыка хөй.

Дүктүң чидирин болдурбас, арыг-силиг болдурар дээш демисел база кошкак. Мооң ужурунда тоглаан дүктер шала кырынга үр чыдып, бастынып турарындан харлении турар, ол ышкаш тооргуущ дүктер пункт иштинде секцияларда, даштын чадагай кажааларда база эвээш эвес костүп чытыылаар. Ол бүгүнү чыырын, оран-сава иштин арыглаарын четпес органзастаан.

Мындыг четпестерниң болуп турар чылдагааны болза, кыргылданың чоруп турарынга хыналда-контрольду кошкак тургусканында, чаа кыргыкчыларны эки өөретпээнинде деп санаар херек. Кыргылдада ол хире хөй кижи киржип турар болганда, чаңгыс пункт эргелекчизи оларның ажылын шуптузун четче хайгаараары берге. Салбырның специалистери хой чуулдазы, дүк дужаары дээш база чардыгар болгай. Ол хүн салбыр эргелекчизи, зоотехник дүк дужаап чоруй барган, мал эмчизи хой чуулдазында, ынчангаш чүгле пункт эргелекчизи бүгү ажылды башкарып турар болду. Бир четпес чүүл болза, кыргылда пунктузунга улусчу контроль бөлүүн тургуспааны болуп турар. Бир эвес улусчу контролёрлар эгезинден турган болза, үстүнде демдеглеттинген четпестер дыка эвээш, харын-даа чок-даа туруп болур ийик.

Кыргылда пунктузунда ажылды улам шапкынчыдып, ооң шынарын бедидер дээш «Саян» совхозтуң дирекциязы, партия организациязы болгаш специалистери боттуг хемчеглерни ап, бар турар четпестерни дарый чайладыры чугула.

С. ЧИГЖИТ,
«Шынның» туескай корр.

Техника ажыглалы

КҮШТЕЛДИРЕРИ ЧУГУЛА

СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели эрткен чылдың сентябрьда көдээ ажыл-агыйы техниказын чеп ажыглаар, ооң кадагалалын экижидер, колхоз, совхозтарны механизатор кадрлар-биле хандырып, оларны ажылга быжыглаар хемчеглер дугайында доктаалды хүлээп алган. Ол документиде машина-трактор агрегаттарының бүдүрүкчүлүүн бедидерин, көдээге инженер-техниктиг ажылды экижидерин, септалгени болгаш техниктиг ажаалданы шын чорударының оруктарын айыткап. Ол ышкаш техниканы үр үеде септелге чок бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаары дээш моральдыг болгаш материалдыг шаңналдарны тыпсыры көрдүнген.

Чөөн-Хемчик районнуң «Алдан-Маадыр», «Тыва» болгаш «Октябрь 30 чылы» совхозтарында тракторнуң хүнде бүдүрүкчүлүү 6—7 эталон-гектар чедип, кывар, чаар материалдарны камнап ап турары эки. Бо ажыл-агыйларда инженер-техниктиг ажылды хүннүң негелдезинге дүүштүр тургузуп, техниканың эдилелин, кадагалалын шын органзастаан.

Ынчалзажок чамдык совхозтарда байдал дуврепчиг. СЭКП-ниң XXII съездизи, Карл Маркс аттыг, «Искра» совхозтарда техниканың кадагалалы, эдилели багай, механизатор кадрларның өөредилгезин четпес органзастаан. Бо болгаш өске-даа черлерде көдээ ажыл-агый техниказының үрелир чоруу, механизаторлар чедишпезинден апаа турары хөй.

Ынчангаш ук ажыл-агыйларның удуртукчулары, инженер-техниктиг ажылдакчылары техниканы бүдүрүкчүлүг ажыглаар дээш боттуг хемчеглерни ап, негелдени күштелдирери чугула.

К. ТҮЛҮШ.

БЕЛЕКТЕР КЫЛЫР ЦЕХ

Кызылдың мебель фабриказында турасгаалдыг белектер кылыр цех ажыттынгандан бээр бир чыл болган. Ооң ажыл-ишчилери белектерни эки шынарлыг, көрүштүг кылыр дээш ажылдап турар. Аркадий Бузмаков ында кол чурукчу. Тыва улустуң ыяшта, дашта сиилбээн урган чурулгаларын ол өөренип ап, белектерни национал угулзалар-биле каастап турар. Мыйыстан, хөмден кылган, ыяштан ойган белектерни бистиң республиканың садыгларынга бо-ла көрүп болур. Бо цехтиң ишчилериниң кылган ажылдары ол.

ЧУРУКТАРДА: угулзалап даараар мастер Светлана Фесик биле дааранықчы Ханды Сайын-оол (солагай талазында); сиилбикчи Геннадий Кашпык-оол.

В. АМЫРНЫҢ фотолары.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР: мастерлер сорулгаларны тодараткан

«Московский» совхозтуң мурнакчы комбайнери, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. Бочкарев баштаан чөвүлелге Донунуң эң дээре механизаторлары, эрткен чылдың дүжүт ажаалдазының чемпионнары, дүжүт ажаалдазының өг-бүле экипажтарының кежигүннери чыылган. Келир дүжүт ажаалдазы нарын болур, чүге дээрге, чамдык черлерде чазын чашкан арбайның сывы чолдак болган, күзүн чашкан кызыл-тас чамдык черлерде чыдышкан. Ынчангаш техниканы хынамчалыг белеткээри, ажаалданы кандыг арга-биле чорударын баш удур бодаңып алыры чугула.

Мурнакчы механизаторлар дүжүт ажаалдазынга кичээнгейлиг белеткенген: машиналарны кыска сыптыг болгаш чыдынкак тараа ажаарынга таарыштыр дерээн, кывар-чаар чүүлдүң доскаарларын немештир кылган. Комбайннар бүдүн хонукта ажылдаарынга белен. Машина бүрүзүнге бедик шынарның талонун берген. «Колос» комбайнының агрегат бүрүзү хонукта 50 гектар тарааны кестирери, «Колос» комбайн хонукта 1500, «Нива» — 1100, «СК-4» — 800 центнер тарааны бастырары көрдүнген.

Аныяк механизаторларны шефке алырын хоочуннар хүлээзинген. Донунуң тараажылары бо чылын 8 миллион тонна тараа ажаап алыр сорулгалыг.

БЕЛОРУССИЯ: идеология штавы

«Бүдүн чартык тонназы — делегейге билдингир хөй чүък сөөртүр машиналарга чедир» деп темага тураскаатан беседаны Могилёвта Киров аттыг автомобиль заводунуң хоочун ажылчыны, Ленин орденниң эдилекчизи Ф. Райков аныяк ажылчыннарга кылып берген. Заводтуң тудуп тургузарының болгаш хөгжүлдезиниң киржикчилериниң бирээзи ол. Бо бүдүрүлге үжен чылдарда чурттуң баштайгы автомобильдерин септеп турган, ам күчүлүг автоскрепёрларны болгаш чер адааның самосвалдарын бүдүрүп үндүрүп турар апарган. Хоочун боду заводка биле катай токарьдан цех начальниги нге чедир орукту эрткен.

Күш-ажылдың өске-даа хоочуннары боттарының сактыышкыннарын чугаалаан. Бо беседаны ажылчын суурнуң идеология штавының бадылааны агитас-массалыг ажыл планын ёзугаар кылган. Ук штаб ол районда бүдүрүлгелерниң, культура албан, өөредилге черлериниң болгаш өске-даа организацияларның идеология ажылдакчыларының ажылын башкарып турар.

Бүгү идеология ажылын ынчаар төпчүткени кижизидилге ажылын комплекстиг шиитпирлээринге таарымчалыг. Ооң салдары-биле бүгү агитас-пропаганда, культура-массалыг ажылдың деңнели бедээн. Шак ындыг идеологтуг штабтар Могилёвскиниң Октябрь районунда микрозона бүрүзүнде ажылдап турар.

ТУРКМЕНИЯ: чаа техниканы ажыглавышаан

Ашхабадтың «Туркменкабель» заводунуң коллективи Тюменьниң тудугжуларының чагыгларын ийи неделя эрте хуусаа бетинде күүсеткен. 160 километр кабельди белеткээш чоруткан. Заводта автоматтыг шугумну хуусаа бетинде ажыглалга киирген-биле ол чедип алдынган. Барги зал чегиниң чаартылгазы доозулган соонда электри дамчыдар удазын бүдүрүлгези барык үш катап өскен.

Бүдүрүлгениң чаа дериг-херексел-биле дерилгезин бедик темп-биле чорудуп турар. Узбекстан, Таджикстанның дөмей бүдүрүлгелериниң специалистериниң дуржулгазын мында ажыглаан.

МОЛДАВИЯ: суггарылга системазының тудугжуларынга

Рыбницкиның цемент-шифер комбинадының чаа технологтуг шугумунда даг-дүгүнден кылган улуг диаметрлиг хоолайлар бүдүрүлгезин көрдүнген хуусаадан чартык ай эрте эгелей берген. Автоматчыткан бүдүрүлге мурнунда турган агрегаттан бүдүрүкчүлүү беш катап улуг болуп, чылда ийи муң километр ажыг хоолайны белеткээр. Бо бүдүрүлгениң кылган продукциязын суггарылга системаларынга ажыглаар. Аңаа чер адааның харылзаа шугумнарынга ажыглаар бичии диаметрлиг хоолайларны база бүдүрүп болур.

СЭТА-ның корр.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Леонид БРЕЖНЕВКЕ ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Алексей КОСЫГИНГЕ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

ко, эту чедип алганывыс бо ылында боор турарының үжүрундан космоска ийи туң каттышкан дуржулга дуушкунунга поляк киниң киржип турарынга ба- улуг өөрүшкү-биле байыр дарып турар бис. Польша стуң эң чаа төөгүзүнде бо улуг болуушкуннар бүгү кижи төрелгетенге эргилделиг ужур-дузалыг болган Октябрь революциязы-биле тудуш хол. баалыг, улуг Лениниң идея. тары-биле холбашкан боор турар.

Ужудукчу майор Мирослав Гермашевскийниң совет космонавтылар — Петр Климук, Владимир Коваленков, Александр Иванченков олар-биле космоста кады ужудуп турары — Польшаның улусчу шериинин болгаш хостакчы Совет Армияның гитлержи эжелекчилерге удур каттышкан демиселин-биле быжыккан польша-совет улустуң акы-дуңмалышкы чоруунуң болгаш бистиң партияларывыс — ПКАП биле СЭКП-ниң аразында акы-дуңмалышкы чоруунуң символу, бистиң ийи улустарывыстың найыралын болгаш амыдыралчы эрге-ажыктарын бот-боттарының аразынга илередиишкиниң көргүзүү боор турар. Оон-биле кады бо дээрге, социалистиг күрүнелерниң чаңгыс эп-тииндең, бүгү талалыг кады ажылдажылгазындан болгаш кады ходелиишкиннеринден көстүп турар оларның дем каттыштырылгазын боттандырган социалистиг интернационализмниң база бир бадыткалдыг көргүзүү-дүр. «Интеркосмос» программа болгаш ону боттандырып турары — улустар аразында социализмниң тургусканы чаа харылзааларының онза хевири боор турар.

Бо ужудуушкунну кылырын белеткээн болгаш оон чогумчалыг боор турарын хайгаарап турар бүгү совет эртемденнерге, конструкторларга, специалистерге болгаш ажылчыннарга, совет космонавтыларга боттарывыстың ханы өөрүп четтиришкинивисти дамчыдарын күзеп тур бис.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин күүседип — коммунизмни тургузарынга болгаш бистиң улустарывыстың болгаш бүгү кижи төрелгетенниң эң ханы күзел-соруун ёзугаар тайбың программазын амыдыралга боттандырарынга чаа-чаа чедиишкиннерни изиг-биле күзеп турарывысты хүлээп алгаш, бүгү коммунистерге база акы-дуңмалышкы бүгү совет улуска дамчыдып көрүңер, хүндүлүг болгаш эргим эштер.

ПОЛЬШАНЫҢ КАТТЫШКАН АЖЫЛЧЫН ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТК-ЗЫНЫҢ БИРГИ СЕКРЕТАРЫ
Эдвард ГЕРЕК

ПУР-НУҢ КҮРҮНЕ ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ДАРГАЗЫ
Генрик ЯБЛОНЬСКИЙ

ПУР-НУҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ДАРГАЗЫ
Петр ЯРОШЕВИЧ

СЭКП ТК-НЫҢ ЧИҢГИНЕ СЕКРЕТАРЫ, ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ДАРГАЗЫ ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВКЕ

Эргим Леонид Ильич!

Бистерге, кодээниң ажылчыннарынга доктаамал кичээнгейин болгаш кодээ ажыл-агыйының социалистиг чаартылгазынга улуг ачы-хавыялары, кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин хөгжүдеринге чедип алган чедиишкиннери дээш, бистиң тараалаң «Гигант» совхозувусту Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле шаңнааны дээш Коммунистиг партияга, Совет чазакка, эргим Леонид Ильич Силерниң бодуңарга өөрүшкүнүң база сагыш-сеткилдиң хайныгыышкынының, ханы хүндүткелдиң болгаш өөрүп четтириишкинниң медерели-биле бо чагааны бижидивис.

Баштайгы базымнардан бо хүннерге чедир эрткен орукту эргий бодап кээрге, Коммунистиг партия дээш, бистиң улуг Төрээн чуртувус дээш чоргаарал чүректерге долуп кээр-дир. Бежен чыл мурнунда хүн өрттеедир чип база кургаг хаттар кадыр хадып каан куруг хову турган черде ам чечектелген үнүш-дүжүткүр шөлдер чаттылган, мал ажылы чыл келген тудум улам-на улуу-биле хөгжүп турар. Кодээниң овур-хевири таныттынмас кылдыр өскерилген, чаагайжыткан суурлар бар апаргылаан, күш-ажылдың болгаш амыдыралдың байдалдары доктаамал экижип турар. Совхозтуң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының материалдыг чаагай амыдыралы бедип турар.

Кодээ ажыл-агыйын кедүрер дугайында партияның могаг-шылаг чок сагыш салыышкынының ачызында бистиң совхозувус чыл бүрүде-ле хөй санныг тарааны, тарымал тоорукту, ногааларны, эътти, сүттү болгаш өске-даа продукцияны күрүнеге берип турар бедик сайзыралдыг, интенсивтиг бүдүрүлгеге болу берген. Ылангыя СЭКП ТК-ның март (1965 ч.) Пленумунуң соонда бүдүрүлгениң дыка улуг дезин чедип алдынган. Чер лының культуразын бедии талазы-биле быжыг туруш ажылдың түңнелинде тос беш чылда тарааларның чылда ортумак дүжүдү гектардан-на 26,2 центнер болган, а 1977 чылда гектардан 32 центнер тарааны алган. Бүгү-ле кол-кол продуктуларны бүдүрериниң болгаш садарының пландары ажыр күүсеттинип турар. Совхозтуң экономиказы быжыгып турар, эрткен беш чылда 17,5 миллион рубль орулганы алган.

Бистер, совхозтуң ажылдакчылары, Төрээн чурттуң бедик шаңналынга сорук киргеш, 1978 чылдың болгаш ниитизи-биле беш чылдың пландарын дыка ажыр күүседир деп чаа бедиткен хүлээлгени алдывыс. Ону чедип алырының бүгү үндезин-барымдаазы бисте бар. Совхозтуң шөлдеринде чаагай дүжүт быжып турар болгаш 23 муң гектар шөлдүң гектар бүрүзүнден 35 центнерден эвээш эвес тарааны ажаап алыр деп турар бис. Өске-даа культураларның үнүжү эки.

Ам дүжүт ажаап алыышкынын эгелээр. Ол болза, бедик организастыг болгаш сагылга-чурумнуг чорукту, шөлден эгелээш, белеткел болгаш болбаазырадыр бүдүрүлгелерге чедир ажаап алыышкын конвейериниң бүгү-ле звеноларының ажылынга демниг чорукту негеп турар эң-не күжениишкинниг болгаш харыысалгалыг үе. Бистер база-ла, кодээ ажыл-агыйының бүгү ажылдакчылары ышкаш, Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң районнарынга чоруушкун үезинде беседаларга чугаалаттынган Силерниң чаагай сүмелериңер болгаш айтыышкыннарыңар дээш Леонид Ильич Силерге өөрүп четтирдивис. Оларны удуртулга болдургаш, бистиң совхозувус ажаап алыышкынга бүгү материал-техниктиг баазаны баш удур белеткеп эгелээн. Оон түңнелинде бисте ажаап алыышкын техниказы бүрүнү-биле септеттинген болгаш зайдаттынган, бүгү агрегаттарны база машиналарны ийи ээлчег-биле ажылдаарынга четчир санныг дуржулгалыг механизаторлар-биле четчелээн. Ипатовчуларның үлегери-биле бисте 12 ажаалда-транспорт комплектери ажылдаар апаар. Хонукта кезилде агрегады бүрүзү-биле 60—65 гектарның тараазын кестирерин болгаш комбайн-биле 600—700 центнер тарааны бастырарын механизаторлар хүлээнген. Ол бүгү чүүлдер дүжүт ажаап алыышкынын 7 ажыл хүнүнүң дургузунда организастыг, бедик шапкынныг эрттирериниң аргазын бээр.

Күрүнениң эрге-ажыктарының дугайында сагыш салыышкынын илергейлевишаан, улуг күш үндүрүп тургаш өстүрген тарааны болгаш чедип алган чүүлдерни бүрүн камгалап алырын, Төрээн чуртка тарааны, эътти, сүттү болгаш өске-даа херектиг база үнелиг продуктуларны хөйнү бээрин хамыктың мурнунда бодувустуң хүлээлгевис кылдыр көрүп турар бис. Ынчангаш бүгү чүүлдерни деңнелгүүрлеп көргеш, бо чылын күрүне шыгжамырынга 60 муң тоннадан эвээш эвес тарааны урар, доктааттынган пландан 21 муң тоннаны хөйнү бээр деп быжыы-биле шиитпирлеп алдывыс. Быжыг болгаш үнелиг кызыл-тасты 30 муң тоннаны дужаар бис. Тараа белеткелдериниң талазы-биле беш чылдың үш чылының планы 50 муң ажыг тоннага ажыр күүсеттинген турар. Совхоз күрүнеге 2350 тонна эътти, 7340 тонна сүттү, 4600 тонна тарымал тоорукту, 500 тонна ногааларны садар, ол чыл онаалдаларындан дыка хөй болур. Ынчангаш беш чылдың үш чылының пландарын ажыр күүседирин база-ла хандырар. Ол чорук оңгу беш чылдың онаалдаларын бистиң совхозувус бүгү көргүзүглер талазы-биле күүседир арганы бээр.

Ажаап алыышкын ажылдарын организастаарынга болгаш кодээ ажыл-агый продукциязын сөөртүп дажыглаарынга «Сельхозтехниканың», белеткел болгаш транспорт организацияларының, болбаазырадыр бүдүрүлгелерниң коллективтери-биле күш-ажылчы кады ажылдажылга улуг ужур-дузалыг деп көрүп турар бис. Ынчангаш деп-дески ажылдаарын база материал-техниктиг херекселдерни бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарын хандырар, бүгү продукцияны хереглекчиге чидириг чок чедирер дээш, бир демниг ажылдаар бис.

Бо хүннүң ажыл-херектерин шиитпирлевишаан, ол-ла үеде даартагы хүннүң сорулгаларынга кичээнгейни кошкатпайн, келир чылын чаагай дүжүттү алырының быжыг үндезинин тургузар дээш бүгү-ле чүүлдерни кылып турар бис. Ниитиниң мал ажылынга чулуктуг болгаш бодуун чемнерниң бүдүн чартык чылда четчир курлавырын белеткеп алыр бис. Мал чеми бүдүрериниң болгаш белеткээриниң талазы-биле тускайлаттынган звеноларны совхозта тургускан болгаш ажылдап турар. Дээштиглиг технологияларны калбаа-биле ажыглаан, чемниң шынарынга онза кичээнгейни салган. Мал чеминиң курлавырын көвүдедири-биле кезип алыр болгаш катап үнер культураларны чаштырган турар.

Моон соңгаар-даа социалистиг чарыштың бирги одуругларынга турар, СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин алдарлыы-биле күүседир, чаа күш-ажылчы чедиишкиннери-биле ынак Төрээн чуртун өөртүр дээш болдунар бүгү-ле чүүлдерни кылыр дээрзин тараалаң «Гигант» совхозтуң ажылчыннары СЭКП Төп Комитединге, ТК-ның Политбюрозунга, эргим Леонид Ильич Силерниң бодуңарга шынзыдып тур.

ЛЕНИН БОЛГАШ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУК ОРДЕННЕРЛИГ ТАРААЛАҢ «ГИГАНТ» СОВХОЗТУҢ КОЛЛЕКТИВИНИҢ ХУРАЛЫНГА ЧАГААНЫ ХҮЛЭЭП АЛГАН.

ССРЭ-НИҢ Дээди Совединиң Президиумунда

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму 1978 чылдың июнь 27-де Чарлыын ёзугаар, өөреникчилерниң өөредилгезинге болгаш коммунистиг кижизидилгезинге чедип алган чедиишкиннери дээш нити билиг школаларының, профессионал-техниктиг училищелерниң, тускай ортумак өөредилге черлериниң башкыларының улуг бөлүүн ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаан.

Эң шылгараан 46 башкыларга Ленин ордени, «Кадыр болгаш «Маска» деп алдын медальды болгаш Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывысырын шиитпирлээн.

Ленин орден-биле 134, Октябрь Революциязы орден-биле — 231, Күш-ажылдың Кызыл Тук орден-биле — 1508, «Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле — 3991, «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» медаль-биле — 1917, «Күш-ажылчы шылгарал дээш» медаль-биле 2202 кижини шаңнаан.

Чарлыкты ССРЭ-ниң Дээди Совединиң ведомостуларынга болгаш чер-черниң солуннарынга парлаар.

• • •

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму 1978 чылдың июнь 28-те Чарлыын ёзугаар тараа болгаш кодээ ажыл-агыйының өске-даа продуктуларын бүдүрерин база күрүнеге садарын өстүреринге чедип алган улуг чедиишкиннери дээш Ростов областа Сальск районнуң тараалаң «Гигант» совхозунуң мурнакчыларын, күш-ажылдың хоочуннарын ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаан.

Башкыларның Бүгү-эвилел съездизи ажыттынган

СОВЕТ БАШКЫЛАРНЫҢ БЕДИК ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

Чаа кижини, коммунистиг ниитилелдиң идепкейлиг дузалакчызын кижизидериниң улуг херээнге бодунуң күш-ажылын болгаш сорук кириишкинин тураскааткан кижи—башкы бистиң чуртувуста бүгү улустуң хүндүткели-биле бүргеткен. Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң улус өөредилгезиниң системазын сайзыраңгайжыдарының дугайында доктаамал сагыш салыышкынынга сорук кирген совет башкылар бодунуң Бүгү-эвилел съездизинге Москвага чыглып келгеннер. Июнь 28-те Кремльдиң Съездилер ордузунга байырлыг байдалда ол ажыттынган.

Делегаттарның кичээнгейиниң төвүн СЭКП-ниң XXV съездизиниң, «Нити билиг школаларының өөреникчилериниң өөредилгезин, кижизидилгезин болгаш күш-ажылга оларның белеткелин улам ыңай сайзыраңгайжыдар дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын күүседир талазы-биле улус өөредилгезиниң органнарының болгаш школаларның сорулгалары ээлээн.

Эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, Ф. Д. Кулаков, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, К. У. Черненко, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, Я. П. Рябов, К. В. Русаков оларны чыылганнар диимиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары-биле уткааннар.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслов, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары боор турда, башкыларның Бүгү-эвилел съездизинге СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң байыр чедирген чагаазын номчаан.

СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың саналы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1978 чылдың июнь 28-те Чарлыын ёзугаар өөреникчилерниң өөредилгезиниң болгаш коммунистиг кижизидилгезиниң херээнге улуг ачы-хавыязы дээш Ленин орден база «Кадыр болгаш Маска» алдын медаль-биле шаңнавышаан, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты школаларның болгаш профессионал-техниктиг училищелерниң эң-не шылгараан, 46 башкыларынга тывыскан. Оон-биле кады өөреникчилерниң өөредилгезинге болгаш коммунистиг кижизидилгезинге чедип алган чедиишкиннери дээш нити билиг школаларының, профессионал-техниктиг училищелерниң база тускай ортумак өөредилге черлериниң 10 муң башкыларын Совет Эвилелиниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаан.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң өмүнээзинден М. А. Суслов Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры бедик ат тывыскан эштерге, а ол ышкаш Совет Эвилелиниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаткаңнарга чүректиң ханызындан изиг байыр чедирип, аныяк салгалды коммунистиг бедик моральга, күш-ажылга ынак чорукка, социалистиг Төрээн чуртунга кызыгаар чок ынакшылга болгаш бердинген чорукка кижизидер талазы-биле оларның чаагай күш-ажылынга чаа-чаа чедиишкиннерни күзээн.

ССРЭ-ниң чырыдыышкын министри М. А. Прокофьев илеткел кылган. Совет башкыларның күш-ажылын бедии-биле үнелээни дээш СЭКП ТК-га, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге, эш Л. И. Брежневтиң бодунга ханы өөрүп четтиришкинин съездиниң өмүнээзинден ол илереткен болгаш коммунистиг ниитилелдиң тургузукчуларының аныяк салгалын өөредиринге база кижизидеринге бүгү күштерин болгаш билиглерин, боттарының дуржулгазын бээринге башкылар долу шиитпирлиг деп бүзүреткен.

Башкыларның моон мурнунда болган Бүгү-эвилел съездизиниң соонда эрткен он чыл дургузунда партияның болгаш күрүнениң биске программа дег ужур-дузалыг болур элээн каш документилерин хүлээп алган деп, ол оон ыңай чугаалаан. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң улус өөредилгезиниң дугайында ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның хоойлужудулгазының үндезиннерин совет чырыдыышкынының төөгүзүнде эң-не баштай бадылаан. Эш Л. И. Брежневтиң хууда инициативазы-биле «Кодээниң нити билиг школазының ажылының байдалын улам ыңай экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» партияның болгаш чазактың доктаалын хүлээп алган. Леонид Ильичтиң чугааларынга болгаш чүүлдеринге бүгү-нити ортумак өөредилгениң албанныының принцибин эң баштай идип үндүрген. Амгы үеде ол принцип ССРЭ Конституциязында быжыглаттынган. Улус өөредилгезиниң ажылдакчыларынга, башкыларга, комсомолга, пионерлерге, школачыларга чоруткан байыр чедириишкиннеринде чырыдыышкын албан черлериниң практиктиг ажылының чугула айтырыглары тода илереттинген.

Совет школаның хөгжүлдезин анализтеп көргеш, бистиң чуртувуста аныяк салгалдың бүгү-нити ортумак ыңай-ла өөредилгезинче шилчиишкини доозулган деп, илеткелчи онзалап демдеглээн. Ол болза партияның болгаш совет улустуң, социалистиг ниитилел тургузуунуң шылгараңгай чедиишкини болур.

Комсомолдуң съездизинге эш Л. И. Брежневтиң чугаалап турганы совет кижилерниң бүдүн салгалының кижизидилгезиниң программазы болур ажыктыг болгаш шынар дээш демисел школаның өөредилге чорудулгазынга дорузу-биле илереттинер ужурлуг деп, оон ыңай министр чугаалаан. Школага алган билиглер марксичи-ленинчи үзел-бодалдың, совет патриотизмниң болгаш пролетаржы интернационализмниң үндезини болур ужурлуг. Билиглерни моральдыг сайзыраңгай чоруктуң чензээ болдурарының, билиглерни болгаш мөзү-шынарны каттыштырарының, оларны кижиниң бүгү талалыг хөгжүлдезиниң сорулгаларынга чагыртырының сорулгазы болза совет школаның берге, ынчалза-даа кол сорулгаларының бирээзи болур.

Аныяктарның күш-ажылчы өөредилгезиниң болгаш кижизидилгезиниң чугулазын М. А. Прокофьев онзалап демдеглээн. Күш-ажылдың, күш-ажыл кижилериниң өндүр чаагайының темазы бүгү эртемнерниң кичээлдеринге, кижизидикчи бүгү хемчеглерге илереттинген турар ужурлуг. Үстүкү класстарга күш-ажылчы өөредилгени организастаары онза кичээнгейни негеп турар. Ону бүдүрүлгелерниң, өөредилге цехтериниң, школалар аразында өөредилге-бүдүрүлге комбинаттарының, мастерскаяларының, чоокта турар профессионал-техниктиг училищелерниң баазазынга, а ол ышкаш өөреникчилерниң кодээ ажыл-агый бригадаларынга чорудары чогумчалыг.

Күш-ажылчы өөредилгени болур-чогууру-биле чүгле бүдүрүлге-биле эвилелге чорудуп болур. Школа дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын ёзугаар ол талазы-биле ажыл-херектиң байдалын кичээнгейлиг көрген болгаш амгы беш чылдың төнчүзүнге чедир бүгү школачыларны хаара туткан күш-ажылчы өөредилгениң эргежок чугула баазазын тургузары-биле дузаламчы көргүзер хемчеглерни төлевилеп алган районнар, областар болгаш республикалар чуртта эвээш эвес.

Улусчу башкыны Коммунистиг партия кезээде улуг ужур-дузалыг деп санап чораан. Чырыдыышкын системазында болгаш өске-даа өөредилге черлеринде ажылдап турар башкыларның нити саны 4,5 миллион кижиге чоокшулаан. Амгы үениң башкызы—ол болза мергежилдиг кижизидикчи, политиктиг дайынчы, партияның политиказының идепкейлиг дамчыдыкчызы, бодунуң эртемин тергиин эки билир, бодунуң амыдыралы-биле болгаш күш-ажылы-биле аныяктарның ортузунга коммунизмниң моральдыг принциптерин бадыткап турар кижи болур.

Партияның XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери, СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң школа дугайында доктаалы совет школаның мурнунга чаа кайгамчыктыг перспективаларны ажыткан деп түңнелинде илеткелчи чугаалаан. Эртемнерниң үндезиннерин болгаш күш-ажылчы чаңчылдарны эки билир, Улуг Октябрьның төөгүлүг чаалап алыышкыннарын камгалаарынга кезээде белен, идеп талазы-биле бүзүрелдиг патриоттарны болгаш интернационалчыларны—бистиң үевиске төлептиг озуп орар салгалдарны кижизидеринге болгаш өөрединге бүгү байдалдарны Коммунистиг партия болгаш Совет чазак тургускан.

Илеткел талазы-биле саналдар эгелээн.

Съезд ажылын уламчылавышаан.

(СЭТА).

МОСКВАЖЕ АЯН-ЧОРУК

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың чалалгазы-биле июнь 29-та Москвага албан ёзузу-биле аян-чоруун кылып Мадагаскар Демократтыг Республиканың Президентизи Дидье Рацирака чедип келген.

Мадагаскар Демократтыг Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле шиметтинген Внуково аэродромга хүндүлүг аалчыны СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының Бирги оралакчызы В. В. Кузнецов, албанның өске-даа кижилери уткаан.

Ужудуп үнер шөлге хүндүлел таңныылдың чыскаагаан. Ийи чурттуң күрүне гимннерин күүсеткен.

Д. Рацирака болгаш Л. И. Брежнев совет дайынчыларның чыскаалын эргээннер.

(СЭТА).

ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ ШЫНЧЫ ООЛДАРЫ

КРЕМЛЬГЕ ШЕРИГ АКАДЕМИЯЛАРЫНЫҢ ДООЗУКЧУЛАРЫНГА АЛДАР БОЛДУРГАН ХҮЛЭЭП АЛЫЫШКЫН

ССРЭ-ниң Камгалал министерствозунуң болгаш Совет Армияның база Шериг-далай Флодунуң политиктиг Кол эргелелиниң эрттиргени шериг академияларының доозукчуларынга алдар болдурган хүлээп алыышкын июнь 28-те, Кремльдиң Улуг ордузунга болган.

Хүлээп алыышкынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Л. В. Смирнов, СЭКП ТК-ның килдис эргелекчилери Н. И. Савинкин, И. Д. Сербин, Е. М. Тяжельников, ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Б. Н. Пастухов, ССРЭ-ниң министрлери, ССРЭ-ниң күрүне комитеттериниң даргалары, ССРЭ-ниң камгалал министриниң оралакчылары, Совет Эвилелиниң болгаш шериг кезектериниң маршалдары, сураглыг шериг начальниктери киришкен.

Чыылганнарның чылыы-биле утказы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы Д. Ф. Устинов чүве чугаалаан. Армияга болгаш Флотка бедик мергежилдиг специалистерниң ээлчеглиг отрядының дооскаңы-биле холбаштыр доозукчуларга болгаш шериг академияларының бот составынга ол чүректиң ханызындан байыр чедирген.

— СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневке бөгүнгү хүлээп алыышкын дугайын илеткеп турумда, өөредилгениң доозулганы-биле холбаштыр силерге чүректиң ханызындан байыр чедириишкинин, моон соңгаар албан эрттиреринге улуг чедиишкиннерлиг болурун дамчыдып көрүңер деп дилээн чүве деп Д. Ф. Устинов чугаалаан.

Бо дыңнадыгны чыылганнар диимиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

ССРЭ-ниң камгалал министри шериг академияларының чедиишкиннинг дооскаңы-биле холбаштыр ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң генералдарынга болгаш офицерлеринге, акы-дуңма чурттарның Армияларындан келген дайынчы өөреникчилерге СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чүректиң ханызындан изиг байыр чедириишкинин номчаан.

Шериг академияларының доозукчуларының чаа отряды Армияның болгаш Флоттуң бүгү офицер составы-биле кады бистиң чуртувустуң камгаланыр аргазын быжыглаар талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин моон соңгаар-даа бедик харыысалга-биле күүседир дээрзинге быжыг бүзүрелди байыр чедириишкининде илергейлеп турар.

Шериг академияларының доозукчулары бо сагыш човаашкынга харыы кылдыр боттарының бүгү күжүн, билиин болгаш энергиязын бот составы өөредириниң болгаш кижизидериниң, Армияның болгаш Флоттуң дайынчы белеткелин чайгылыш чок бедидериниң херээнге бээр дээрзин олурушканнарның өмүнээзинден Д. Ф. Устинов СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге, эш Л. И. Брежневтиң бодунга бүзүреткен.

Бистиң армиявыстың күчү-шыдалының үндезини болза, Коммунистиг партияның удуртулгазында деп Д. Ф. Устинов чугаалаан. Силер шериглерже чүгле шериг специалистери боор эвес, харын партияның идейлиг дайынчылары боор чоруп турар силер. СЭКП-ниң политиказын амыдыралга чайгылыш чок боттандырыңар, бодуңарның ажылыңарга партия база комсомол организацияларынга билдилиг даяныңар, оларның күжениишкиннерин дайынчы белеткелди бедидеринче, дайынчы болгаш политиктиг белеткелге чаа бедиктерни чедип алыринче угланар.

Хүлээп алыышкынга Ю. А. Гагарин аттыг Шериг-Агаар академиязының доозукчузу О. С. Хоменко, Совет Эвилелиниң Маршалы Р. Я. Малиновский аттыг кат-куяк шериглерниң шериг академиязының кафедра эргелекчизи, танк шериглериниң генерал-лейтенантызы Н. Г. Орлов, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң Кол штавының Б. Е. Ворошилов аттыг шериг академиязының доозукчузу, моолдуң улусчу армиязының полковниги Гэндэнпэл Дэндэвийн олар чүве чугаалаан.

Шериг академияларының доозукчуларынга алдар болдурган хүлээп алыышкын чүректиң ханызындан чылыг байдалга эрткен.

(СЭТА).

„САЛЮТ—30“: АКЫ-ДУҢМА ОРБИТАЖЕ

Космодромнуң старт шөлүнүң кырында ССРЭ-ниң болгаш Польшаның национал туктары киискээн. Кызыл болгаш ак-кызыл өңнерниң чайыннаанында бөгүн онзагай утка бар: Польшаның катап тургузуушкунун хүнүн байырлаарының бүдүүзүнде совет космонавт-биле ПУР-нуң төлээлекчизи космос орбитазынче ужудуп үнүп турар.

Хүн ажар четкен. Старт шөлүнүң дүштеки пазгиден амдаа адырылбаан бетон плиталары-биле ийи кижи ракетаже бастырыпты. Оларның маңган ак скафандрларында көк өңнүг үжүктер-биле «Петр Климук. ССРЭ», «Мирослав Гермашевский. ПУР» деп одуруглары бижээн.

Социалистиг чурттарның космоска кады ажылдажылгазының эстафетазын бөгүн уламчылаар бо ийи сылдыс алыышкылар-биле стартка чедир бир ай бурунгаар Звездный хоорайга ужурашкан бис. Совет космонавтылар белеткелиниң удуртукчузу ужар чүүлдүң генерал-лейтенантызы В. Шаталов бистиң чаңчыл болган «Экипаж канчаар тургустунганыл?» деп айтырывысты доза, «Намдарларын тулгаштырыптыңар» деп харыылады.

Тулгаштырып көргеш, оларның салым-чолунуң дөмейлешкээ кайгаан бис. Мирослав 1941 чылдың күзүнүнде Липники суурга ядыы тараачын өг-бүлеге төрүттүнген. Оон адазы Роман Гермашевский партизаннарга дузалажып тура, немецтерниң огулдан чок апаарда ол чүгле ийи харлыг турган. Бичии Мирославтан аңгыда авазы-биле ийи оол, дөрт кыс уруглар арткан.

Белорус тараачын болгаш партизан Илья Климук Кызыл Шеригниң барыын чүкче бурунгаарлаан кезектери-биле кады дайзыннарны сокчуп чорупкаш, Польшаны хостаары дээш тулчуушкуннарга Радом чоогунга өлүрткен. Ынчан Петр Климук база ийи харлыг турган. Ийи акы-дуңма улустарның төлээлери оолдарының бөгүнгү космоска хол туттуушкунунда оларның адаларының чепсек-биле база хосталга дээш төккен ханының акы-дуңма боор доңнашкан салым-чолунуң каттышканы ол.

Социалистиг чурттарның төлээлериниң баштайгы бөлүү Звездныйга чедип келгенде мээң Алексей Леонов Польша шеригниң майорунуң хевин кеткен узун дурт-сынныг аныяк эрни айыткаш, «Таныжып алырын сүмеледим, Петр. Характерин-даа ап көөрге шуут космонавт-тыр. Сен дег турушттуг-даа. Орус дыл башкызы быжыгладырындан ойталаан. Бодум өөренип алыр мен дээн-дир» деп чугаалаан деп, Петр Климук сактып орар.

Ол орус дылды өөренип-даа алган. «Климук-Гермашевский» деп экипажтың тургустунганының соолда ийи ай болганда Мирослав командири-биле бодунуң чүгле келир үедеги профессиязының дугайын хостуг чугаалажыр эвес, харын бодунуң өзүп келгенин-даа, ракеталар кылып турганы сарайның дугайын-даа, база-ла ужудукчу болган акыларының дугайында-даа Вроцлавтың аэроклувунуң ногаан шөлүнден планерге эң баштай ужуткаашкынының-даа дугайын хостуг чугаалап бээр апарган.

Звездный хоорайга эрттирген бүдүн чартык чыл хуусаам мээң амыдыралымда эң-не аас-кежиктиг үем ол деп стартка чедир ийи хонук артканда ол мэңээ чугаалап турду. Авазынче бижээн сөөлгү чагаазынга ол чүрээ ийи чартыктады бергенин—бирээзи Воловада (ында оон 73 харлыг авазы Камила Гермашевская чурттап турар), өскези—Москва чоогунда Звёздный хоорайда апарганын билиндирген.

Бөгүн поляк ужудукчунуң авазы-биле өөрүшкүнү болгаш чоргаараалды улусчу Польшаның бүгү чурттакчы чону үлежип турар. Күрүне комиссиязы космосче оларның ужударының дугайында шиитпирни хүлээп аканда поляк космонавт-шинчилекчи бүгү мергежилини болгаш күжүмнү даасклан онаалданы күүседиринге бээр мен, бистиң улустарывыстың ыдыктыг акы-дуңма херээнге төлептиг болуру дээш бүгү чүвени кылыр мен деп чугаалаан.

Космос шинчилелдериниң кады күүседир программазынга дүүштүр каттышкан ийиги экипажтың сорулгазы болза, «Интеркосмос» чөвүлелиниң даргазы академик Б. Петровтуң күрүне комиссиязының хуралынга дыңнатканы-биле алырга, социалистиг чурттарның космос орбитазынга кады ажылдажылгазынга чаа базымны кылыры болур. «Союз-30» корабльдың экипажы баштайгы совет-чехословак экипаж дег, «Салют-6» станцияга ээлээп каш онзагай шенелделерни кылыр.

«Социалистиг чурттарның акы-дуңма найыралы болгаш кады ажылдажылгазы бистиң бөмбүргээзивистиң девискээрин деп эрткеш, октаргай делгемиинче үнген. Аңаа өөрүүр болгаш чоргаарланыр бис» деп, Л. И. Брежневтиң 96 хонук үргүлчүлээн ужудуушкунунуң киржикчилеринге шаңнал тывыссып тура чугаалаан сөстери чаа старт мурнунда үделгениң эргим сөстери дег сагындырар.

Ужудуп үнүүшкүн мурнунда Байконурга байырлачыг турган. Аңаа ПКАП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, ПУР-нуң национал камгалал министри В. Ярузельский ПКАП ТК-ның секретары А. Вербляк олар чедип келген. Акы-дуңма чурттарның эртемнер академияларының сураглыг эртемденнери космонавтыларны үдеп келген.

«Төрээн чурттуң даалгазын алдарлыы-биле күүседир бис!» дээн лозунгну орус болгаш поляк дылдарда бижээш аскан. Ол сөстерниң адаанга космонавтылар боттары, космодромнуң чүс-чүс специалистери ат салган деп болур. Корабльдиң командири үш удаа ужудуп үнүп турары ол, оон поляк өңнүү—бир-ле дугаар. Оларның мурнунга тургускан сорулгаларны күүседир деп быжыг чүткүл оларны деңнештирип турар. Адаларының бистиң кол таңналгевис дээш, оолдарының аас-кежиги дээш амы-тынын берген чырыткылыг тураскаалынга шынчызының илерели ол.

Ак өңнүг ракетаны ажып бар чыдар хүннүң херелдери-биле кады прожекторларның чидиг чырыы кыланнады көргүзүп турган. Телеэкран космонавтыларның ужудуушкунга белеткелиниң сөөлгү минуталарын көргүзүп эгелээн. Олар ийилээ корабльдың бүгү системаларын хынап, тода ажылдап турду.

Старт үези келген. Үдеп турарларның аразында поляк журналистер дураннарын карактан салбайн, Польшага төөгүлүг бо хүннүң бүгү болуушкуннарын ынак сактып алыр күзел-биле шыгаап турлар. Каш-ла секунда эрткенде ракетаже дуран хамааң чок, имирээрткен карак-биле көөрү безин болдунмас апарды. Ракета шимчедикчилериниң чалбыраашкы оду чер кырын шыва алган, дааш-дииңнгиди чоок-кавыны уюктаадырган. Үжентп «Союз» дуңдүүштелдир ужугуп, акы-дуңма орбитазынче кылыйтыпкан!

Н. ЖЕЛЕЗНОВ,
СЭТА-ның тускай корр.

Байконур космодром.

Янзы-бүрү медээлер

ТААРЫМЧАЛЫГ АПАРГАН

«Улуг-Хая» совхозтуң Хайыракан суурда «Аялга» деп ясли-сад бар. Оон бичии ээлери ажыл шагы эгелээриниң мурнунда-ла чыглып кээп, мендилежип, бот-боттарынче көржүп, каткы-хөглүг, өөрүшкү-биле четтинчипкеш, тус-тус бөлүк аайы-биле эртенги сула шимчээшкин кылыры-биле туруптарлар.

Мурнунда чылдарда бо ясли-садка эвээш уруглар кээр, оон ажылы ындыг-ла көскү эвес, четпестерлиг-даа, шугумчуледип-даа тургулаан. Амгы үеде ясли-садта байдал шуут өске. Каасталга-дерилгези-даа көрүштүг, чараш. Оон кижизидикчилери, ажылдакчылары-даа бичии чаштарга таарымчалыг байдалды тургузуп, оларның аъш-чемин амданныг, янзы-бүрү кылыр дээш бар аргаларны ажыглап, кызып ажылдап турар.

Ясли-садта 56 уруглар бар. Садиктиң иштинге кире бээрге арыг-силиг, чырык, чылыы аажок, оон дерилге-каасталгазы база чараш, көрүштүг. Кол-ла чүве бичии чаштарны чажындан күш-ажылга ынак, кижизиг аажы-чаңга кижизидип школага белеткээр дээрзи билдингир. Кижизидикчилер чаштарга янзы-бүрү оюннарны өөредип, чугаа сайзырадырынга көргүзүг материалдарны ажыглап, пластилин-биле янзы-бүрү чүвелер дүрзүлери кылдырар. Олар тускай программа ёзугаар ажылдап келген. Чаштарны кижизидип, ажаары улуг идегел болгаш харыысалга дээрзин медерел билип, бир демниг ажылдап турар. Ол коллективти Галина Тюлюшевна Базыр-оол удуртуп, коллективтиң болгаш ада-иелерниң хүндүткелин чедип алган.

Уруг-дарыгны сагыш човангыр азырап, ажаап, кижизидип турары дээш ясли-садтың ажылдакчыларынга, ылаңгыя Галина Тюлюшевнага иелер бистер өөрүп, четтиргенивисти илередип тур бис.

А. ШЫРЫП.
К. КЫЗЫЛ-ООЛ.
А. КОШКАР-ООЛ.

МАЛЧЫННАРГА ТУРЛАГ

Чимит-оол Монгуш (удуртукчузу), Серен-Доржу Монгуш, Байыр Монгуш, Сизот Ондар составтыг тудугжу звено «Сүт-Хөл» совхозтуң Ишкин салбырының малчыннарынга культура турлаан тудуп турар.

Звено Алдыы-Ишкинниң Чаңгыс-Шивиде малчыннарга чунар-бажыңны болгаш кызыл-булуңну тудуп, ажыглалга киирген. Кызыл-булуңнуң дерилгезин, чунар-бажыңның дериг-херексел-биле хандырылгазын Ишкин салбырның удуртулгазы четчелээн. Ол-ла звено Шеледе хойжу бригада төвүнге кызыл-булуң болгаш чунар-бажыңны тудар дээш оон белеткелин эгелей берген.

М. СЕВЕН.

ПРАКТИКА ҮЕЗИНДЕ

Мөген-Бүрен ортумак школазының доозукчу класстарындан ангыда үстүкү классчыларның чайгы практиказы организастыг эртип турар. Башкыларның удуртулгазы-биле школага одаар ыяш белеткелинге үстүкү классчы оолдар ажылдааш, барык үш чүс кубометр хире ыяшты белеткээш, оон хөй кезиин школага чедирген, арткан ыяшты ам сөөртүп алыр.

«Мөген-Бүрен» совхозтуң хой кыргылдазынга киржир тускай звеноларны база тургускан, ам ажылдап эгелеп турар. Ук звеноларда башкыларны быжыглаан. Мөген-Бүрен школазы (директору Салчак Өрге) школачыларның күш-ажылга белеткелинче сагыш салыышкынны улгаттырган.

У. ИРГИТ.

Мөңгүн-Тайга район.

ЭРГИМ ТӨРЭЭН ХООРАЙЫМ

Кода-хоорай... Бо сөстү бичиимде бо-ла дыңнаар мен. Кырган-ачам хире-хире:—Чаа мен-даа Кызыл хоорай кирерим бо. Чүнү чагыыр сен, кызым?—дээрге, сагыжымга шупту-ла кызыл оң-биле оюргеттинген тоолчургу кода-суур чуруттунуп кээр турган. Мээң колдуувда-ла чагыым — арын чуур кызыл саван. Оон ынай кышкы үеде кырган-ачамның таалыңындан ужулганы доң хлебтиң, чигир, конфет, печеньениң амданы база-ла хоорай-биле холбашкан. Кызыл деп чер мээң дыка-ла ырак, талыгыр ышкаш сагындырар. Бир-ле катап кырган-ачам менче кажарзымаар көрүп ора, мынча дээн:

— Даарта кады хоорай кирер бис бе, уруум? Апаа өөрээнимден шуут-ла харлыга берген ийик мен.

...Орук дургаар кырган-ачамны амыратпайн-на келдим. Аътка ушкажып алгаш, мурнувуста арт көстүрге-ле «хоорай оон артында бе?» деп айтырып каап-ла чордум. Хоочу кырган-ачам ынчан оруктуң узаан-даа эскербейн барган боор.

— Сээң төрүттүнген черин ол боор, кызым — деп, мээн «дончу намдарымны» төөгээп оон чугаазын дыңнап чорумда, бир арт кырынга үнүп келдивис. — Бо-ла болгай, сээң төрээн хоорайың. Сээң ачаңның авазы Хүрең-Тоннуг кадайның чурту бо-дур. Кыштаар чери— хоорай адаа Тоңмас-Суг, чайлаа— амгы улус селгүүстээр чер болу берген—Борбак-Арыг үстү.

Мурнувуста шөйлүп баткан Улуг-Хемниң унунда ыяш бажыңнар чаптыла берген. Ийи-үш каът даш бажыңнарны, чүгле онга чедир сан билир бодум чайлыг санаптар болдум. Хемни паромнап кешкеш, хоорайже кирип келдивис. Баглаашта аъдывыстан черле ыравап мен: мынча хөй бажыңнар аразынга аза берзе канчаарыл?

Ол үениң хоорайын амгы Кызыл-биле деңнээрге совхоз төвү суурдан бичии-ле дап, Ак-Довурак, Хову-Аксы ажылчын суурлар безин ону ырак-та ажар. Чылдар эртсе-эртсе, мээң амыдыралым төрээн хоорайым-биле ханы холбашкы берген. Ортумак школаны маңаа доозуп, амыдыралче баштайгы базымны моон эгеледим.

Сөөлгү чылдарда төрээн хоорайымның шапкын өзүлдезин магадап келдим. Чүгле сөөлгү он чылдарда безин амыдырал хандырылга комплекстиг чаа туттунган 26, 12, 4, 5 дугаар микрорайоннарда беш-беш каът чуртталга бажыңнары көвүдээн. Мээң бодумнуң безин чурттап орар бажыңымны көдээден төрелдерим келгеш, магадап ханмас. «Ана кайгамчык чүве-ле-дир. От-көс салып, арга-арыгдан ыяштаар-даа дивес, суглаар байтыгай, суг безин чылытпас. Чүгле кран долгаар бо-ла ышкажыл» дыжырлар. Ол-ла үеде немешкен чаа тудуглар — албан организация, культура-чырыдылышкын черлериниң бажыңнары хоорайның шинчизин аян киирип турар. А төп дөөге мырыңай таныттынмас кылдыр өскерилген. Ында хөгжүм-шии театрының бажыңы амгы хоорай тудуувун чаа төлевилелин ёзугаар туттунган. А оон чанында Ленин аттыг делгем шөл найысылалдың байырчыскаал, массалыг хөглээшкин эртирер чери болу берген.

Бистиң республиканың найысылалының келир үези кандыгыл? Ону сонуургаар дээш хоорайның кол архитектору Б. Д. Байыр-оолдуң ажылдаар черинге чеде бердим.

— Хоорайның амгы болгаш келир үедеги хөгжүлдезин РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бадылааны кол планда көрген—деп, Борис Донгакович чугаалай-дыр.— Бөгүнгү Кызылдың тудуунда беш-беш каът бажыңнар колдаан болза, чоокку үеде 9 каът бажыңнар хоорайның шинчизин аян киирип тер — дээш, ол дужунда ханада азып каан картаже айытты.—Көрбес силер бе. Бо дээрге 13 дугаар микрорайон-дур. Оон таваа 1978—1979 чылдарда салдына бээр. Чоокку он чылдан бээр хөй каът чуртталга бажыңнары Салчак Тока, Каа-Хем кудумчуларынга, Улуг-Хемниң эриин дургаар бедип үнер. Удавас ажыглалга кирер чаа тудуглар—автовокзал, туристер гостиницазы, Министрлер Чөвүлелиниң бажыңы база-ла хоорайны чаа шинчилиг болдурар. Ол ышкаш хем вокзалының, 600 олуттуг клубтуң, 800 олуттуг кинотеатрның, чаа улуг библиотеканың тудугларының таваа база-ла удавас салдынып эгелээр. Улуг тудуглар-биле чергелештир, хоорайның ногаан девискээрин калбартыры база-ла ук планда көрдүнген. Улуг чуртталга кварталдарының, театрларның чоогунга чаа скверлер, сесерликтер база чаптыла бээр.

— Ынчаарга Тыва АССР-ниң найысылалының архитектуралыг хевиринде кандыг өскерлиишкиннер болурул, Борис Донгакович?

— Бо талазы-биле «Красноярскгражданпроект» институдунуң тыва филиалының коллективи улуг ажылды чорудуп турар.

Хоорайның кол архитекторунуң сүмелээнин ёзугаар ол коллективтиң ажыл-ижи-биле таныжып көрдүм.

— Кончуг эки-дир. Силерниң сонуургаан айтырыгларынарга бистиң кол архитекторувус Игорь Никитич Захаров делгереңгей харыылап болур кижи — деп, филиалдың удуртукчузу А. С. Нестеровский мени эвилең-ээлдек уткуп алгаш, чугаалай-дыр.

И. Н. Захаров-биле чугаалажып, мында архитектуралыг мастерскаяның ажыл-чорудулгазын сонуурган көргеним.— Кызылдың келир үезинче аян-чорук болган. Кудумчуже үнүп келгеш, мында бажыңнарның орнунга ам чаа-ла көргеним төлевилел-макетте тос-тос каът чуртталга бажыңнарын, делгем проспектилерни, сесерлик-садтарны сактып, Кызылдың келир үезин сагыжымга чурудум. Оон каас-шинчизин чүге деңнээр боор. Биче шаамда тоолдап дыңнааным тос дакпыр шил бажыңда дангына-даа келир үеги найысылалывыстың чурттакчыларынга сеткилиниң хазызындан адааргаан чадавас. Оон ангыда хоорайның келир үезин ам чуруп, македин тургузуп турар кижилер ырак-чоокта аалчыларның сеткилинге «Кызыл—Тыва АССР-ниң чараш найысылалы» деп уттундурбас артып каар кылдыр оон аян-шинчизинге национал хевирин киирерин база утпааннар. Чижээлээрге, чоокку үеде туттунуп эгелээр национал аъш-чем ресторанының төлевилелин кылырынга хоорайның архитекторларының аразынга тускай конкурс чарлаттынган. Аңаа кирген ажылдардан В. П. Яприщевтиң төлевилелин жюри чаңгыс-биле бадылаан, ол тускай национал хевир-биле ылгалдыг болган.

Төрээн хоорайымны каас-шинчилиг болдурарынга Москваның, Ленинградтың, Новосибирскиниң, Красноярскиниң архитекторлары база киржип, боттарының чогаадыкчы саналдарын берип турар.

...Даайым, персоналдыг пенсионер Салчак Кыргыс-оолович Шаравии-биле хоорайның кудумчуларын кезииргэ, дыка солун. Кызылдың эрткен үези—Хем-Белдиринче аян-чорук кылган дег сагындырар. Хоорайның бир ужундан өске ужунга чедир девискээр оон амыдыралы-биле ханы холбашкан:

— Ававыстың өөнүң орну бо болгай,— дээш, чеден хар чеде берген даайым, Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло паркының үстүнде теректерлиг черже айытты. Оон Борбак-Арыгны (паркты) кежилдир кылаштапкаш, «Тываның беш чыл ою» стадионга келдивис.— Бо дээрге шаанда улустуң оваа дагыыр чери болгай. Ады безин «Үш-Оваа»— дей-дир. Ленин кудумчузун дургаар баскаш, амгы хоорай поликлиниказының чанынга келдивис.— Бо черни Харагаанныг дээр чүве. Бичииниисте ачаң-биле кады чаштынчып ойнаар черивис болгай. Улуг-Хемни кежилдир көвүрүг чоогу черни Теректиг дээр... дигилей-дир.

Оон чугаазын дыңнап чорумда сагыжымга хевертен бир бодал кире дүштү. Тывалар шагдан тура черлерге аттарын кончуг мерген адаан болур. Черлер аттары улустуң аас чогаалының база бир хевири болгай. Амгы үеде хоорайның шапкын өзүлдези-биле холбаштыр, оон девискээринде черлерниң аттары шуут уттундурган. Оларның чамдызы-биле чамдык кудумчулар, кафелер, кинотеатрлар аттарын адап, диргиссе кандыг ирги? Маңаа хоочун чурттакчыларның сактыышкыннарын ажыглап болур.

С. САЛЧАК.

ЧУРУКТА: Композитор Ян Френкель хөгжүм-шии театрынга болган концерт үезинде.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

Тываның культура амыдыралынга бо чайгы улуг болуушкуннарның бирээзи—совет музыка байырлалы бөгүн доостур. Байырлалдың хагдынышкынынга тураскааткан улуг концерт кызылчыларны болгаш хоорайның аалчыларын манап турар. Ол бо кежээ болур. Сураглыг композиторлар болгаш күүселикчилерниң оюн-көргүзүглерин Кызыл, Чадаана, Ак-Довурак хоорайларның, республиканың элээн хөй районнарының ажылчы чоннары улуг сонуургал-биле көргеннер.

Республиканың пионер лагерьлеринде дыштанып турар уругларга аалчылар база чорааннар. Пионержи чайның культура амыдыралынга уттундурбас ужуражыышкыннарның бирээзи ол болуп артар.

Сонуургактарга

Куйга чурттааны дээре

Кэйко Агапума дээр япон херээжен Чаа Зеландияның Инверкаргилл хоорайның судунга баар апарган. Ук чуртка турар чөпшээрелиниң хуусаазын эрттирипкен дээш буруудаттырган кижи-дир. Ол Токиода бажыңын каггаш, Чаа Зеландияда бир эң куйга чурттап турган. Чүге дээрге япон найысылалдың дааш-шимээнинден болгаш чыт-бузундан ол дескен.

Бир эвес таныыр тарааччыннары соок дужуп орда оон кадыының дугайында сагыш човай бербээн болза, ол аңаа элээн үр чурттаар чадавас турган боор. Кэйко Агапума ам судтуң шиитпирин ёзугаар көөр хөңнү калган «бедик бетоннар» аразынче дедир ээр ужурга таварышкан.

Бургандан хээли албас

АКШ-тың Самнервил хоорайда банк ажылдакчызы Кеннет Снайдер тус черниң хүрээзинге беш чыл дургузунда 60 муң долларны өргээн. Ынчангаш ол ук черниң эң-не бурганга ынак кижизи кылдыр сурагжаан. Бөдүүн албан-хаакчы шак ол хире орулганы кайын ап турарын кым-даа сонуургаваан.

«Интернэшнл геральд трибюн» солуннуң дыңнатканын ёзугаар алырга, оожум-топтуг деп сурагжаан чүдүкчү 400 муң долларны бодунга шингээдип алган дээш хепертен шииттирер ужурга таваржы бээрге, акшаны дедир эгидер кандыг-даа күзел хүрээде чок болган. Снайдер акшаны бурганга хайырлаан деп ук черниң хүрээзиниң ажылдакчызы тайылбырлаан. Бургандан канчап хээли алыр боор.

1978 чылдың июнь 30-де

ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА
ТЫВА АССР-ГЕ СОВЕТ МУЗЫКАНЫҢ
БАЙЫРЛАЛЫНЫҢ ТҮҢНЕЛ

КОНЦЕРТИ

Концертке РСФСР-ниң Композиторлар эвилелиниң баштаар чериниң секретарьлары Владислав Казенин, Баудорж Ямпилов, композиторлар Людмила Лядова, Ян Френкель, Жигжит Батуев, Ширвани Чалаев, Леонид Израйлевич, Алексей Чыргал-оол, Ростислав Кенденбиль, Дамба Хүреш-оол, шүлүкчү Феликс Лаубе, телевидение болгаш радио дамчыдылга комитединиң симфония оркестри, «Росконцерттиң», Ростов, Бурят, Тыва күрүне филармонияларының, Москва, Ленинград, Липецк хоорайларның артистери, Бүгү-делегей болгаш Бүгү-эвилел конкурстарының лауреаттары киржир.

Эгелээри 18 шак 30 минутада.

Билеттерни театрның болгаш филармонияның кассаларынга садар. 2-49-40 дугаарлыг телефон дамчыштыр коллективтиг чагыгларны хүлээп алыр.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 30-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Уругларга цирк».
11.35—«Аныяктарны аарай!». Урап-чечен фильм.
13.05—«Хоочун гвардия». Документалдыг фильм.
13.35—«Концерт-вальс».
14.00—16.30—Чансар.
16.30—«Эң узун шылгалда». Эртем-тайылбырлалдыг фильм.
17.30—«Москва болгаш москвачылар».
КЫЗЫЛДАН
18.00—«Тыва неделя». Информастыг программа.
18.20—«СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга». Дамчыдылга.
18.40—Телемедээлер.
18.55—Чарлалдар.
МОСКВАДАН
19.00—«Берлин конференциязы—ийи чыл эрткен соонда». Профессор В. В. Загладинниң чугаазы.
19.30—Медээлер.
19.45—Балет артистериниң концерти.
20.10—«Мальцево суурдан оол» деп фильм соонда чугаалар.
21.05—«ТТ-ниң экранында эң баштай». «Поэзияның кушкаштары».
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—01.05—Эстрада ырларының «Алдын Орфей» деп 14-кү Бүгү-делегей фестивалының лауреаттарының концерти. Болгариядан дамчыдылга. Төнгенде — медээлер.
ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
18.00—«Чайгы күш-ажылчы дыштанылга эгелээн».
18.30—Аът спортунуң талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. Киевтен дамчыдылга.
КЫЗЫЛДАН
19.00—«Шылгалда». Телефильм.
19.20—«Аныяк лениничилер». Дамчыдылга.
19.45—21.05—«Уланчызы». Урап-чечен телефильм.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

БИРГИ ЧЕР ДЭЭШ

Волейболга Тыва АССР-ниң бирги чери дээш маргылдаа республика найысылалында болуп турар. Ында зона аайы-биле болуп эрткен оюннарның тиилекчилери киржип турар. Эр улустуң Улуг-Хем, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Кызыл районнарының, Хову-Аксының, Кызылдың № 1, № 2 командалары болгаш бистиң аалчыларывыс — Минусинскиниң волейболистери ийи бөлүкке үстүп алгаш, ойнап турарлар.

Херээжен волейболистерден Улуг-Хем, Эрзин, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Бии-Хем, Кызыл районнарының, Хову-Аксының, Кызыл хоорайның үш командазы маргылдаага кирген.

Эр улустуң бирги бөлүүнге Хову-Аксының волейболистери чаңгыс-даа аштырышкын чок ойнап, бирги черже үнген. Олар ам финалга ийиги бөлүкке бирги черни алган команда-биле 1978 чылда Тыва АССР-ниң чемпиону ат дээш ойнаарлар. А ийиги бөлүкте финалче үнер эрге дээш оюннар үргүлчүлевишаан. Эрткен чылгы республика чемпиону Барыын-Хемчик районнуң спортчулары-биле Кызылдың № 1 командазының волейболистери аштырышкын чок ойнап турар.

Херээжен спортчулардан республика найысылалының № 1 командазының ойнакчылары бирги бөлүкке тиилекчи болуп үнген. Олар ам ийиги бөлүктүң тиилекчизи Кызыл хоорайның үш дакпыр чемпиону кооператив-садыг училищезиниң сургуулдары-биле бирги-ийиги чер дээш ойнаарлар.

Маргылдааның түңнел оюннары дүүн кежээ болган.

Ондар В.
8
Куулар З.
кин. студент

ЧУРУКТА: Хову-Аксы-биле Кызылдың № 2 командазының ойнап турары.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

Суд залындан

ХООЙЛУ ЁЗУГААР

«Турунар, суд келди!»—диген, улус судунуң секретарының шыңгыы үнү залга дыңналган. Ол хүн аңаа 1952 чылда төрүттүнген хамааты Виктор Александрович Чипизубовтуң херээн РСФСР-ниң кеземче хоойлузунуң 209 чүүлү-биле сайгарып көрген. 25 харлыг аныяк кижи суд сандайынга кандыг чылдагаан-биле олурганыл? Виктор Чипизубов ниитилелге ажыктыг ажыл кылырындан ойталап, мангысталчак амыдырал-биле чурттап турары дээш хоойлу ёзугаар суд сандайынга олурганы ол.

Милиция органнары бо аныяк кижини учётка ап, күрүнеге ажыктыг ажыл кылыры-биле бир черге доктаамал ажылдап кирип алырын чаңгыс удаа эвес сагындырып келген. Виктор Чипизубов ажылдан кирген черинге хөй дизе-ле ийи-үш ай ажылдап чоруй, арагалап, ажыл шагы үскеш, ажылдан үндүртүп турган. Ол шуут чаңчыл болу берген. Бо сөөлгү ийи чыл иштинде ол күрүнеге ажыктыг ажыл кылбайн, арагаже суңгуп, «чиик» амыдырал-биле иезиниң азыралынга чурттап турган. Викторнуң иези чүгле оглун эвес, а оон өг-бүлезин база бодунуң шалыңы-биле чемгерип, хепкерип, азырап келген. Оон ангыда, В. Чипизубов баштайгы кадайындан уруунга алимент төлээринден ойталап, ону доктаамал төлевейн келген. Күрүнеге кылган ажыктыг доктаамал ажылы чок дээш база алимент төлевейн турары дээш бо аныяк кижи хоойлу ёзугаар суд мурнунда турганы ол.

Социалистиг ниитилелге күш-ажыл кылып шыдаар кижи бүрүзү күрүнеге ажыктыг күш-ажылга хаара туттунган турар. Тыва АССР-ниң Үндезин Хоойлузунуң 54 чүүлүнде мынча дээн: «Бодунуң шилап алганы ниитилелге ажыктыг ажыл-чорудулгазының талазы-биле ак сеткилдиг ажылдаары, күш-ажылдың сагылга-чурумун сагыры Тыва АССР-ниң күш-ажыл кылып шыдаар хамааты бүрүзүнүң хүлээлгези болгаш алдарының херээ. Ниитилелге ажыктыг күш-ажылдан ойталаары социалистиг ниитилелдиң принциптеринге таарышпас». Ынчангаш ниитилелге ажыктыг ажыл кылырындан оспаксыраар, «чиик» амыдырал-биле чурттаксаар, мангысталчак амыдыралдыг кижилер-биле демисел бисте күштелген. Милиция органнары ындыг чоруктар-биле хүн бүрү демисежип турар болгаш мангысталчак амыдыралдыг кижилерни ажылга киирип, чамдыктарының херээн судка киирип берип, хоойлу ёзугаар көрүп, шиитпирлеп турар-даа. Бо чылдың эрткен айларында Кызыл хоорайның улус суду чөптүг чылдагаан чокка ниитилелге ажыктыг ажыл кылбайн турар чамдык кижилерниң херээн оттуруп, хоойлу ёзугаар көрген. Чижээ, хамааты Валерий Канчыырович Сарыглар дөрт чыл дургузунда мангысталчак амыдыралдыг чурттап турган. Хоорайның улус суду хамааты Сарыгларның херээн көргеш, хоойлу ёзугаар ук кижини чартык чыл иштинде хосталгазын казып шииткен. Хамааты Любовь Николаевна Дупюшина бо сөөлгү ийи чыл дургузунда ажыл кылбайн иезиниң азыралынга чурттап, 4 харлыг уруунуң кижизидилгезинче сагыш салбайн, төлеп чок чоруун көргүзүп, мангысталчак амыдыралдыг чурттап турганы дээш чыл хуусаалыг эдип-чазаар ажылга киирерин суд шиитпирлээн. Кым-оол Чамыпович Чооду дээрзи база мангысталчак амыдыралы, уругларының кижизидилгезинче сагыш салбайн келгени дээш чыл хуусаалыг хосталгазын казыдып шииттирген.

Суд сандайынга олурган Виктор Чипизубов мангысталчак амыдыралы болгаш алиментини доктаамал төлевейн турары дээш хоойлу ёзугаар кеземче херээнге база онаашкан.

Күрүнеге ажыктыг ажыл кылбас, мангысталчак амыдырал-биле чурттаксаар кижилер-биле совет хоойлу эптежип шыдавас.

В. ПАПИН,
хоорккүскомнуң иштики херектер килдизиниң улуг участок инспектору.

Агаар

Бөгүн республикага болгаш Кызылга бүргеп, аязыр, чамдык черлерге дымыраалдыг чаар. Соңгу-барыын чүк углалыышкынныг хаттың дүргени секундада 7—12, чамдыкта 17 метр чедир күштелир. Агаарның температуразы 19—24, Кызылга 22—24 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ИЮНЬ 30-ДЕ
«НАЙЫРАЛ»: «Өске черден келген херээжен» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Улуургак койгунчугаш». Киночылдыы 10.00, «Министр болуксаар мен» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Легенда ынчаар эгелээн» 14.30, «Алс-кежик-биле ужуражылгын» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда
«ЧАЙГЫ»: «Ынакшыл дээш кем-херек үүлгедиишкинии» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:
индекс 667000

Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретарьлаттың 2-23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 2134.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС — 00844.